

A 342

LATVIJAS VALSTS SATVERSMĒ

KOMMENTĀRI

Ļēv mūžam dzīvot, Latvija!

1990

MISIŅA BIBLIOTEKAI DAVINA

*Latvijas Nacionālais
fonds. Ziedēja*

Brīvā, neatkarīgā, demokratiskā Latvijas
valsts atjaunojama uz 1922.g. Satversmes
pamatiem.

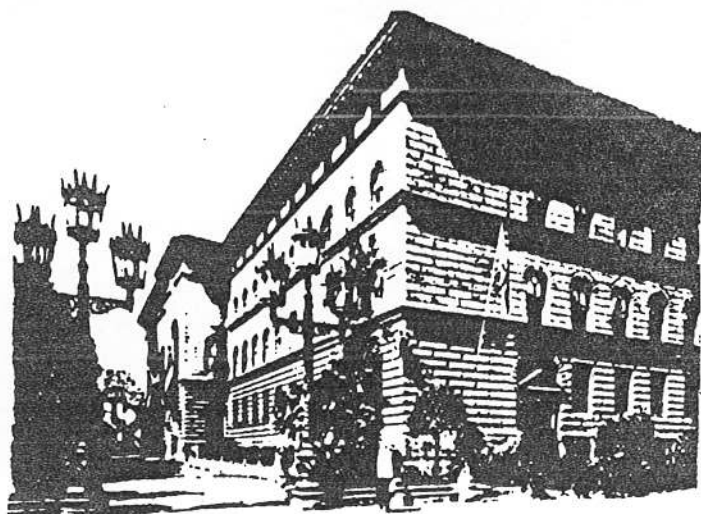
Latvijas Demokratiskā Republika tiesiski, de iure, pastāv vēl šobaltdien. Visu mūsu pienākums atjaunot rīcības spēju tai de facto, uz 1922.g. valsts satversmes pamatiem.-- Latvijas politiskajā likteni būtisku pārmaiņu vēl nav. Trauksmainajā "pārkārtošanās" druzdi, režīms, mānīgos nolūkos legalizēt okupāciju, gan skubina paust dažādi iztulkotus suverēnitātes saukļus, tautas noskaņojuma izmantošanai oficiāli atjauno vēl nesen bargi aizliegtu tautas nacionālo un valstisko simboliku, taču mūsu Latvija vēl arvienu ir prettiesīgi okupēta zeme, pārvērsta Padomju Savienības etniskā kolonijā, kur latvju tauta dzīvo Kremla pavēļu iegrožota, Sarkanarmijas ielenkta un uzraudzīta. Maskavas režisoru "atklātuma" scēnārijs tagad pat pieļauj latviešu preseī, kas tiek iespiesta Kompartijas spiestuvēs, pilnu vaļu domu izteiksmēi, tā radot maldīgo ieskatu par latvju tautas nacionālo atdzimšanu ceļā uz brīvas Latvijas valstiskuma atjaunošanu.-- Pasaules priekšā PSRS Deputātu Kongress Maskavā 1989.g.24.XII gan nosodiĶa un atzina par spēkā neesošu Staļina-Hitlera 1939.g.23.VIII slepenos nolīgumus, bet i

nedomāja par šo noziedzīgo nodarījumu radīto sekas atpakaļejošu tiesisku izkārtojumu, t.i. ipso iure arīdzan atzīt par nosodamiem un no paša sākuma spēkā neesošiem netiesīgos Staļina valdīšanas aktus un izriecību Latvijā : 1940.g.16/17.jūnija iebrukumu un okupāciju, 1940.g.14/15.VII inscenētās "tautas parlamenta" vēlēšanas, Kremļa priekšrakstus šim parlamentam pieņemt 1940.g.21.VII lēmumus par okupētās Latvijas brīvprātīgu iestāšanos okupantu valstī, tāpat PSRS Augstākās Padomes 1940.g.5.VIII lēmumu par okupētās Latvijas uzņemšanu PS "brīvprātīgo republiku" saimē, ar kuru Latvija, tāpat vienlaicīgi arī Lietuva un Igaunija kļuva par padomju federatīvām republikām.-- Mēs tagad vērojam, ka "Lielā brāļa" Maskavā modrā uzraudzībā (1989.g.23.XII tur pieņēma likumu par "Konstitucionālu uzraudzību PSRS") okupētajā tēvzemē dedzīgi noris iztirzājumi par politisko nākotni, trijos novirzienos : /1/ Pagaidām samierināties ar Maskavas labestīgi piešķirtajiem brīvības atvieglojumiem un jau pierastā čekas terora savaldīšanu, un paturot padomju republikas statusu, mierīgi nogaidīt režīma galīgo izkārtojumu, kas reizēm sola māpu suverēnitāti kopīgajā sociālistiskajā federācijā, paliekot tanī par koloniālu vasali un paciešot genocidālo latvju tautas sairšanu, reizēm sola li -

II

gumisku finlandizācijas, arī autonōmijas statusu visām 3 Baltijas valstīm.-
/2/ Ūiti ieteic izmantot Maskavas 1990.g. 5.IV likumu par republiku formālo "iestāšanos" no komūnisma impērijas, kam vādīgs 3/4 balsu tautas plebiscitā, dažu gadu uzgaides laiks "pārdomām" un pārējo brīvo padomju republiku piekrišana. (Kādu tad tautas nobalsošanu Maskavas tiranni prasīja 1940.g. jūlijā, varmācīgi izkārtojot Latvijas "iestāšanos" PS-bā?)
Pa "iestāšanās" atvēles uzgaides laiku, tad nu noorganizējama "Jaunā Latvija".
Publicēti arī vairāki "Jaunās Latvijas" satversmes meti, pilnīgāka, ar 75.pantiem, 1989.g.21.VIII "Atmodā". Kad "Jaunā Latvija" būs tikusi līdz neatkarībai un tīktu starptautiski de iure atzīta, tā pārņems Latvijas diplomātiskās pārstāvības rietumos un iesaldēto seltu.-
/3/ Respektējamākā doma ir, ka pamatojoties uz 1920.g.15.VIII PSRS-Latvijas miera līgumu, ar kuru PS bez ierunām atzina (2.pts) mūsu valsts patstāvību un suverēnitāti, a t j a u n o t uz 1922.g. Satversmes pamata starptautiski de iure pastāvošās Latvijas Demokratiskās Republikas rīcības spēju. 1990.g.martā ieveiktā Padomju Latvijas Augstākā Padome sanāksmējā pirmajā sesijā, kur tad jau izkristalizēsies konkrēti soļi uz 18.

III

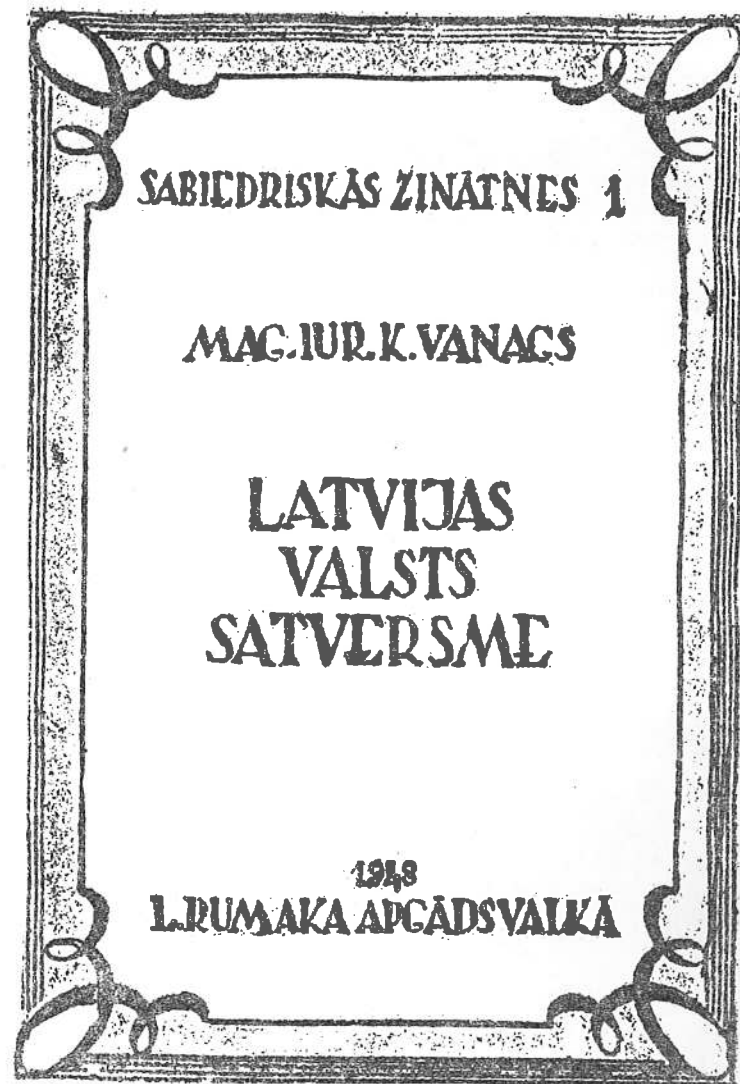

Latvijas tautas ievēlētā Satversmes Sapulce šajā namā 1922.g.15. februārī pieņēma Latvijas Demokrātiskās Republikas Satversmi.

novembra demokrātiskās Latvijas valsts atjaunošanu (nodeklarē par spēkā neesošu 1940. g. 21. VII "Saeimas" lēmumu par "iestāšanos" PSRS un atjauno 1922.g. satversmes ietvaros valstiskumu), jebšu kādi "Jaunās Latvijas" meti sociālisma ielokā. No tiesību viedokļa gan jāpiemin, ka AP, kuŗas vēlēšanās pat piedalījās okupantu karaspēks, nav Latvijas tautas leģislātūra, bet padomju varas orgāns, kas mūsu tēvzemē valda uz okupācijas pamata. Mūsu pienākums kopot visus spēkus Latvijas 1922.g. Satversmes respektēšanai un īstenošanai. Šī izdevuma nolūks iepazīstināt pēc 1940. "Baigā gada" dzimušās latvju paaudzes ar dokumentiem, kā tēvzemē radās 1918.g. 18. novembra Republika un par tās valstiskuma izveidošanos līdz 1922.g. Satversmei.-

1990.gada aprīlī. Vanagu Kārlis.

IV

Ģirta Arvalta vāks

* 1990.gada pārspiedums *

SABIEDRISKĀS ZINĀTNES Nr.1 :
* LATVIJAS VALSTS SATVERSMĒ *

(1948.gada izdevums, DP-nometnē, Vēcijā)

Viens no obligātiem priekšmetiem trimdas latviešu ģimnāzijās, kam trūkst mācības grāmatu, ir Sabiedriskās zinātnes jeb Pilsoņu mācība. Tas ir priekšmets kuram nākotnē jāveikti lielāka interese, jo Vakarēiropas skolās tas kļuvis - piesaistot jaunatnes aktīvu līdzdalību debates rosinošos semināros, jaunatnes parlamentos, vēlēšanu inscenējumos un tml. - kļuvis par vispārātzītu veidu, kā pilsoņus jau skolas solos sagatavot demokratiskai līdzdomāšanai, līdzdarbošanai un pašatbildībai sabiedriskā un politiskā dzīvē. Pilsoņu mācībai arī pie mums jākļūst par sabiedriskās audzinātāju, kas jauno paaudzi māca kalpot kopībai, izkopj tās tiesisko apziņu, radina sakarīgi domāt un ieinteresē sabiedriskām aktivitātēm.

So rakstu sēriju, kas ir mēģinājums aizstāt mācības vielu trūkumu valsts pilsoniskās audzināšanas jautājumos, iesākam ar konspektīvu Latvijas valsts satversmes iztirzājumu. Tā jāpārgina visiem mūsu trimdas skolu beidzējiem jauniešiem, jo viņi taču ir mūsu Latvijas nākotnējie vīri un sievas, kuriem tieši patreizējā beztiesību laikmetā, jāieaudzina cieņa pret tiesisko kārtību un godbijīgu ispratni savas tēvzemes valsts iekārtai, lai tani reiz varētu iekļauties. Ir jāisskaidro individa attieksmi pret valsti, katra pilsoņa pakļaušanās pienākumu valstiskai un sabiedriskai kopībai, tautas interešu ciešo saistību.

Bet nevien jaunatnei, arī ikvienam apsnīgam Latvijas pilsonim jāzina savas valsts satversmes pamatprincipi, jāpārgina jautājumi par personiskām un ģimenes tiesībām, par pilsoņa pienākumiem un tiesībām u. t. j. pr., lai tas savus pienākumus varētu pildīt pa-

M-00026478

342.4(444.3)

tiesi pēc labākās apziņas (Latvijas Civillikuma 1.pts), jo latviešiem arī trimdā ir jārespektē vēl joprojām tiesiski pastāvošās Latvijas valsts likumi un tiesiskās normas. Tam ir nevien nacionāla nozīme, bet tā ir arī tiesiski pamatota prasība, lai ikviens pilsonis pārzinātu elementārākos likumu nosacījumus, jo ar likuma nezināšanu neviens nevar atrunāties. Mūsu pienākums celt atziņu, ka cīņā par Latvijas brīvību nepiešama visu tautiešu līdzdarbošanās Latvijas valsts tiesiskos un politiskos jautājumos.

Vispirms ikvienam latvietim trimdā vajadzētu zināt savas valsts pamatkārtības likumu - Latvijas Republikas **s a t v e r s m i**, kuras izpratne cels mūsu demokrātisko dzīves ziņu, ierosinās valsts tiesiskai un politiskai līdzdarbošanai. Mūsu satversme ir Latvijas valsts tiesiskais pamats, jo savā brīvi radītajā satversmē latviešu tauta deklarēja gribu un apņemšanos dzīvot savā patstāvīgā valstī. **S i t a u t a s g r i b a** dzīvot savu sentēvu robežās brīvu dzīvi savā neatkarīgā valstī, izteikta tautas pašnoteikšanās aktā, mūsu vissvarīgākajā likumā, kas ir mūsu valsts tiesiskais pamats. Mudinājumam tautiešiem pāršināt, cienīt un atstāvēt savu "brīvības grāmatu", piemietinu ievērojamā latviešu tiesībnieka prof. Dr. iur. Arvīda Švābes aicinājumu: "Latvijas satversme, kā Latvijas Republikas pamatlikums, trimdā esošajai latviešu tautas daļai jāglabā kā dārgumu! Atsakoties no šim, mūsu vienīgajā brīvības grāmatā rakstītām normām, mēs noārdīsim pamatus, uz kuriem visi ceram atjaunot savu izpostīto dzīvi!". To darīt mums liek arī mūsu sūtņa ASV Dr. phil. A. Bīlmana sirsnīgais lūgums: "Latvijas Satversme ir mūsu **e n k u r s**, to lai visi iepemam savās sirdīs un prātos un pastāvīgi atminam to un visu darām lai tā būtu!"

Latvijas valsts satversme jeb konstitūcija, ir mūsu valsts pamatlikums, kas noteic vadlīnijas valsts ugbūvei un valsts varas organizācijai un darbībai. Satversme tomēr ir vairāk nekā tikai valsts

organizācijas statūts - tā ir latvju tautas vairākuma gribas izteikums par savas politiskās eksistences veidu un formu. Latvijas valsts pasludināšanas aktā, 1918.g. 18. novembrī, Latvijas Tautas Padome (Likumu un rīkojumu krājums Nr. 1, 1919.g.) - "atzīdama sevi par vienīgo augstākās varas nesēju Latvijas valstī, pasludina, ka Latvija - apvienota etnografiskās robežās (Kurzeme, Vidzeme un Latgale) - ir patstāvīga, neatkarīga demokrātiski-republikāniska valsts. Satversmi un attiecības pret ārvalstīm noteiks tuvākā nākotnē Satversmes Sapulce, sasaukta uz vispārīgu, abu dzimumu tiešu, vienlīdzīgu, aizklātu un proporcionālu vēlēšanu tiesību pamata." Vēsture šim 1918.g. 18. novembra Neatkarības pasludināšanas aktam meklējama Latvijas Pagaidu Nacionālās padomes 1917.g. novembra I. sesijas Valkā paziņojumā "Visām ārvalstīm un tautām": "Ievērojot latvju tautas senās tiesības pēc politiskās brīvības un autonomas Latvijas, kas jo spilgti parādījās 1905.g. atsvabināšanas cīņās, un nostājoties uz tautu pašnoteikšanās tiesību principa pamata, Latvijas Pagaidu Nacionālā Padome... līdz ar šo **p a s l u d i n a**, ka Latvija, kurā ietilpst Vidzeme, Kurzeme un Latgale, ir autonoma valsts vienība, kuras stāvokli, attiecības uz ārieni un iekšējo iekārtu, noteiks tās Satversmes Sapulce UN tautas nobalsošana (plebiscīts)". Šo tautas gribu 1918.g. 5. janvārī (vecais stils) Krievijas valsts domē paziņoja mūsu domnieks Jānis Goldmanis. Kad 1919.g. 18. novembrī Latvijas Demokrātiskā Republika svinēja savus pirmos gadsvētkus, tās "pirmais prezidents" Tautas Padomes priekšsēdis Jānis Čakste svētī aktā atgādināja, ka "Izpildot **t a u t a s g r i b u** Latvijas patstāvību kā pirmā proklamēja Latviešu Nacionālā Padome 1917.g. 19. novembrī (pēc vecā stila) I. sesijā, Valkā ...". Atkārtotajā 1918.g. 18. novembra aktā satversmes apstiprināšana tautas nobalsojumā, kā to pieteica LPNP

Valkā 1917.gadā, vairs netika prasīta. Pēc modernām valsts tiesībām izstrādātie satversmju projekti nododāmi tautas nobalsošanai (arī Francijas un Vācijas semju jaunās satversmes). Juridiski un politiski 1918.g.18.novembra tautas grības deklarācijai ir pat lielāka nozīme par vēlāk pieņemto Satversmi - Latvijas valsts ieguva starptautisko atzīšanu pirms tās, kas turpinājās arī pēc 1934.gada 15.maija kad Satversme tika "iesaldēta"...

SATVERSMES SAPULCI, kuras galvenais uzdevums bija izstrādāt mūsu jaunās valsts satversmi, tauta ievēlēja 1920.g.17/18.aprīlī, uz Tautas Padomes pieņemtā demokrātiskā vēlēšanu likuma pamata (sk.18.XI.deklarāciju;3.lp.p.). Satversmes Sapulces 152 locekļi pārstāvēja 15 partijas, no kurām 56 locekļu bija Sociāldemokrātiem, 51 - Zemnieku savienībai, 17 - nacionālajām minoritātēm. Uz pirmo sēdi Satversmes Sapulce sanāca 1920.g.1.maijā un jau 5.maija sēdē ievēlēja valsts satversmes projekta izstrādāšanai 26 vīru lietpratēju komisiju, ko vadīja Margērs Skujenieks.

Līdz Satversmes Sapulcei par Latvijas valsts satversmes aizstājēju uzskatāma "Latvijas Tautas Padomes politiskā platforma", kas saturēja pirmos noteikumus demokrātiskai valsts iekārtai, Pagaidu valdības, kā izpildvaras, darbībai un noteica, ka LT Padome, kā likumdošanas vara, līdz Satversmes Sapulces sanākšanai, uzņemas suverēno varu Latvijā, pārstāvot Latvijas iedzīvotājus.

Līdz satversmes izstrādāšanai un pieņemšanai, kas ilga vairāk par 20 mēnešiem, jaunā Satversmes Sapulce jau 27.maijā pieņēma "DEKLARĀCIJU PAR LATVIJAS VALSTI" un "LATVIJAS VALSTS IEKĀRTAS PAGAIDU NOTEIKUMUS", kuri līdz 1922.g.7.novembrim uzskatāmi par mūsu valsts pagaidu satversmi, kas jaunās valsts esībai deva tiesiskus pamatus, kuri tika pārņemti 1922.gada satversmē. Latvijas valsts iekārtas pagaidu noteikumi noteica, ka Satversmes

Sapulce ir Latvijas valsts suverēnās varas nesēja Latvijas tautas vārdā, tās uzdevums izstrādāt un izdot valsts satversmi, agrārās reformas likumu, izdot likumus, pieņemt budžetu, lemt par karu un mieru, ratificēt starptautiskos līgumus, utt. Šie mūsu valsts pirmie pamatlukumi tika izstrādāti steigā, jo jaunajai Latvijai bija jāuzņem diplomātiskās attiecības ar ārvalstīm (ar Vācijas jau 1922.g.jūlijā), jānoslēdz miers (ar Padomju Savienību 1920.g.11.augustā, kura atzina Latvijas suverēnitāti bez ierobežojumiem un uz visiem laikiem!), kam 1921.g.26.janvārī sekoja Latvijas atzīšana de jure no Rietumsabiedrotiem, bet 1921.g.22.septembrī Latvijas uzņemšana Tautu Savienībā, kas viss notika laikā, kad Latvijas Republikas satversme vēl nebija pieņemta. Satversmes komisijas izstrādāto projektu Satversmes Sapulce iesāka apspriest 1921.g.20.septembrī, bet galīgā veidā Latvijas Republikas Satversme pieņemta 1922.g.15.februārā Satversmes Sapulces kopsēdē. Tā izsludināta 1922.g.30.jūnija "Valdības Vēstneša" 141.nrā un stājās spēkā 1922.gada 7.novembrī, plkst.12.dienā, kad uz pirmo sēdi jau sanāca mūsu I.Saeima, ievēlēta, saskaņā ar jauno Satversmi, 1922.g.7./8.oktobra vēlēšanās, kurās piedalījās 82,2 proc.balsttiesīgo.

Mūsu satversme, Latvijas tautas pašnoteikšanās un suverēnitātes tiesību juridiskais pamatojums, izstrādāta pēc rietumvalstu satversmju paraugiem, ar parlamentāro sistēmu uz politisko partiju bāzes, cieši ievērojot republikānisma, demokrātisma un parlamentārisma principus. To īpaši ietekmēja Vācijas Republikas 1919.gada 11.augusta, tā saucamā Veimāras satversme, daži tās panti pārņemti pat burtiskā tulkojumā. Arī Šveices un Francijas II.Republikas satversmes mums nodarēja lielas paraugu.

Mūsu satversme, kas valsts tiesību literatūrā novērtēta par vienu no demokrātiskākām satversmēm, iedalīta 7. nodaļās, kas sadalās 88. pantos. Tā ir demokrātiska i pēc metodes (valsti valda visu pilsoņu vienlīdzība, valstī tiek īstenota tautas griba; likumus dod tauta tieši vai caur saviem pārstāvjiem Saime; valsts organi, kas vada un pārstāv valsti, ir pilsoņu vairākuma gribas īstenotāji, tauta piedalās valsts pārvaldīšanā un noteic savu likteni), i pēc saturā (viss valsts aparāts kalpo Latvijas tautai; pastāv valsts varas dalīšana, kas novērš legālu autoritāru varas koncentrāciju; valsts vara pastāv un tiek realizēta pašu pilsoņu interesēs, saskapā ar vairākuma gribu). Mūsu satversme ir visai reāla un Latvijā nebija starpība starp rakstīto un dzīvi īstenoto satversmi. Satversmes Sapulce izvirzīja no doktrinārām deklarācijām un izteiksmē par skopo satversmi tauta savos neatkarības gados padarīja dzīvu, pantus īstenojot piepildīja to ar tik demokrātiskām un tautas plašākam kopumam kalpojošām vērtībām, ko likām savas valstiskās un sociālās dzīves pamatos, kādas veltī meklēt daudzās vecās, bagātās demokrātiskās valstīs.

Apskaitot noteikumu, ka likumu un tiesas priekšā visi pilsoņi ir vienlīdzīgi (Satversmes 82. pants), mūsu satversme, diemžēl, nesekoja vispār atzītajiem Rietumeiropas satversmju paraugiem deklarējot pilsoņu pamattiesības (runas, biedrošanās, pulcēšanās, reliģijas, domu brīvības, dzīvokļa un īpašuma neaizkaramība, aziltiesības, garantija cilvēka godam un ciepai, utml.) un pilsoņu pienākumus, pēc klasiskajām, satversmju tiesībās plaši pazīstamām Virdžīnijas cilvēku tiesību un franču revolūcijas deklarācijām, dodot tām modernizētu, laikmetam atbilstošu formu. Tādas atrodam arī visjaunākajās satversmēs, kurās pilsoņu pamattiesību deklarācijas ietilpinātas organizatorisko normu

daļā (piem., Ēsēnes satversmes 26. pts nosaka, ka satversmē minētās cilvēku tiesību normas obligāti jāievēro likumdevējam, tiesai un valsts pārvaldei; Ēsēnes satversmē cilvēku tiesību normas, kuru līdzautors ir pazīstamais vācu tiesībnieks Jelineks, ir tiktālu modernizētas, ka garantētas pat radio noklausīšanās tiesības). 1946. g. un 1947. g. izstrādājot Vācijas zemju satversmes, pilsoņu pamattiesību uskaife atzīta par demokrātiskas un tiesiskas valsts priekšnoteikumu. Tā kā Tautas Padomes "Politiskā platforma" apsolīja (5. nodaļa) nodrošināt pilsoņiem preses, vārda, sapulču un biedrošanās brīvības ar Pagaidu valdības noteikumiem, tāpat arīdsan mūsu "pagaidu satversme" - Satversmes Sapulces 1920. g. 27. maijā izdotie "Latvijas valsts iekārtas pagaidu noteikumi" noteica (9. pants), ka tiks ievērota pazīstamāko pilsoņu brīvību garantija, dabīgi, ka satversmes izstrādāšanas komisija mūsu satversmes projektā paredzēja jo plašas pilsoņu brīvības garantijas (pēc Veimāras satversmes 2. daļas, kur šīm normām veltīti 57 atsevišķi panti), bet Satversmes Sapulcē starp partijām iscēlās tik krasas domstarpības par pilsoņu pamattiesībām, ka projektētos 30 pantus Satversmes 3. daļā (projektā 87.-117. ptus; sk. to tekstu grāmatīpas beigās), likumdevēji savā 1921. g. 5. aprīļa sēdē noraidīja (balsojums: 32 "par", 6 - "pret", 62 - "atturas", pēdējās, pēc "kārtības ruļļa", pieskaitīja "pretbalsim").

Bez šī trūkuma, mūsu satversmē nav arī noteikumu par pašas Satversmes aizsardzību, piemēram - Augstākā Tiesa satversmes jautājumos, tagad vienīgi Valsts prezidents ir satversmes aizstāvis, tam dota tiesība atteikties publicēt likumu, kas pretrunā ar satversmi (72. pants). Francijas jaunā satversme pat norāda, ka pretošanās satversmes pārkāpējiem ir katra pilsoņa svēts pienākums! - Nākotnes Latvijas satversmē šie trūkumi būs jānovērš, jo bez indivīduālām, pilsoņu brīvības tiesībām, nav tautas tiesī-

bas, trūkst arī garantijas iepretim valsts varai, ja tā sāktu apēpiest pilsoņu brīvību un tiesības.

Tā kā satversme arī ir tautas tiesiskās un politiskās dzīves ārējā forma, kas pēc ilgāka laika tecējuma var mainīties, satversmei tad ir jāpieskaņojas tautas reālajai dzīvei un par nepieciešamiem atzītiem valsts iekārtas uzlabojumiem, tā novēršot pieredzē pārbaudītos satversmes trūkumus. Tā, piem., pēdējā, IV. Saeimā 1933/34. g. g. notika dzīvas, vispusīgas debātes par mūsu Satversmes noteikumu reformu, īpaši par tautas vēlētu Prezidentu, ar lielāku satversmīgu varu un vēlēšanu sistēmas pārkārtošanu (paaugstināt balsu mīnīmu, lai kāds saraksts varētu iegūt deputātu, 5 lielo vēlēšanu apgabalu vietā ieviest vairākus mazākus vēlēšanu apgabalus u. d. c.), taču strīdēšanās beidzās ar to, ka 1934. g. 15. maijā Saeimas darbība, līdz jauna satversmes meta īgstrādāšanai, nesatversmīgi tika apturēta...

Kad atnāks Latvijas brīvības diena, Latvijas tauta, atgūvusi uz 1922. gada Satversmes pamata savas pašnoteikšanās tiesības, a t j a u n o s savu valstisko dzīvi savā brīvajā tēvzemē, kā atbildīgs namdaris, kas uz esošajiem stingrajiem pamatiem nostiprina un izveido 1918. g. 18. novembrī iesvētīto valsts šku. Uz 1922. gada Latvijas Valsts Satversmes pamata tauta lems sev jaunu konstitūciju, sekojot moderno satversmju tiesību teorijai un praksei, izvairoties no pagatnes kļūdām. Bet viss tas, kas 1922. gada Satversmē bija pierādījies par labu, tiks iemūžots nākamajām paaudzēm.

* LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMĒ *

LATVIJAS TAUTA SAVĀ BRĪVĪ VEĒTĀ SATVERSMĒS SAPULGĒ IR NOĒMUSI SEV ŠĀDĒ VALSTS SATVERSMĪ.

(Satversmes oriģinālteksts šajā rakstā
viscaur p a s ū r i p o t s, viss pār-
ējais ir autora komentāri.)

Šis satversmes deklarātivais ievads uzrakstīts pēc Veimāras satversmes pēdējā, 181. panta, tālab arī mūsu satversmes ievadā izpalikusi atsauce uz tautas pašnoteikšanās tiesībām, kas bija tiesiskais pamats latvju tautas vēsturiskai cīņai dēļ valstiskas patstāvības (Vidzemes pagaidu Zemes padomes 1917. g. jūlija delegātu konferences Rīgā un Latvijas pagaidu Nacionālās padomes I. sesijas 1917. g. novembrī, Valkā, un II. sesijas 1918. g. janvārī, Pēterpilī, resolūcijas). Ievada deklarācijā minēta ne "latviešu tauta", bet **L a t v i j a s** tauta, t. i. arī Latvijā dzīvojošās cittaūību grupas - minoritātes, kas jau pašā sākumā apliecina demokrātisko principu ievērošanu iepretim nacionālām minoritātēm. Netika gan ievērota Latvijas Pagaidu Nacionālās Padomes 1917. g. novembra deklarācija Valkā, ka satversme tiks pieņemta 11

plēbiscītā, t.i. ka pati tauta tieši un
brīvi noteiks savu valstisko kārtību,
interno suverēnitāti, kā tas nesen no-
tika ar pēdējo Francijas, tāpat daudz-
jām Vācijas zemju satversmēm.

I. NODALA: VISPĀRĒJIE NOTEIKUMI. * * *

1

Latvija ir demokrātiska republika .

Satversmes pirmais pants ir mūsu ticības aplieci-
nājums demokrātijai, kas jau bija Tautas Padomes
Politiskajā platformā, kas noteica, ka Latvija ir
republika uz demokrātiskiem pamatiem (2.nod.1.pis),
apvienota, patstāvīga un neatkarīga Latvija Tautu
Savienībā (2.nod.2.pis). To pašu vēlāk deklarēja
Satversmes Sapulce 1920.g.27.maijā, mūsu "pagaidu
satversmē": "Latvija ir patstāvīga un neatkarīga
republika ar demokrātisku valsts iekārtu." Mūsu
satversmes 1.un 2.ptu kodolīgie teksti aizgūti
no Veimāras satversmes 1.panta.- Mūsu satvers-
mes 1.ptā ir formulēta Latvijas valsts brīvība.
Deklarācija, ka Latvija ir neatkarīga valsts, vien-
laicīgi nozīmē arī, ka Latvija ir starptautiska,
tiesiska organizācija. Saskaņā ar satversmes 77.
ptu, 1.panta grozīšanai ir nepieciešama, obligā-
ta, Latvijas tautas piekrišana, tiešā tautas nobal-
sošanā; tikai pati tauta var mainīt satversmē no-
teikto n e a t k a r ī g ā s demokrātiskās repub-
likas valsts formu. Dažās visjaunākajās satvers-
mēs ievesti pat noteikumi, ka valsts demokrātiskā
forma nav grozāma (Reinland-Falces 1947.g.satvers-
mē), kas gan paši par sevi vairs nav demokrātiski,
pētot tautai pamattiesību noteikt valsts satvers-
mi. Demokrātija nav uzturāma ar piespiedu līdzek-

ļiem, kas ir pretrunā demokrātijas būtībai, bet gan
ar tās locekļu brīvu pārliecību. Demokrātiska valsts
ir valsts forma, kur tautas brīvība un vienlīdzība
savstarpēji harmoniski saistītas, bet valsts varai
noteiktas stingras robežas, kuras garantē pilsoņu
tiesības, brīvības un vienlīdzības likuma priekšā,
kur katram pilsonim iespēja līdzstrādāt savas
valsts organizēšanā, valsts formas un iekārtas no-
teikšanā. 1940.gadā pretlikumīgi ievēlētā "Sa-
eima" būdama Padomju Savienības okupācijas varas
ierocis, nolēma Latvijas pievienošanu PSRS, bet
šis lēmums kā pretrunātājs Satversmes 1.un 77.
pant-iem (nenotika tautas nobalsošana) n a v
s p ē k ā. Valstis, kas de iure atzinušas mūsu
valsts nelikumīgo aneksiju (Somija, Zviedrija),
ir aiskārušas Latvijas Demokrātiskās Republikas
suverenitāti un atzīstot PSRS tiesību uz Latvi-
jas valsti, šiem tautu, kļuvušas līdzdalībnie-
ces nosodamajam starptau- tisko tiesību pārkāpu-
mam. -1934.g.18.maija Ministru Kabineta lēmums
apturēja, līdz j a u n a i Satversmei, tikai
Satversmes II.daļu -par Saeimas darbību.

2

Latvijas valsts suverēnā vara pieder
Latvijas tautai.

Kā visās modernās satversmēs, tā arī Latvijas sat-
versmes pamatā ir valsts pilnīga suverēnitāte, kas
balstas uz Latvijas t a u t a s g r ī b u. Šis
pants, negrozītā veidā, pārņemts no Satversmes Sa-
pulces 1920.gadā "Deklarācijas par Latvijas valsti"
2.panta. Te formulēta Latvijas tautas suvere-
nitātes princips, kas seko brīvības principam.
Līdz Satversmes Sapulces sanāksmei suverēnā va-
ra Latvijā piederēja Tautas Padomei, kuru veidoja

Saeimas locekli nevar apcietināt, izdarīt pie viņa kratīšanas, ne citādi aprobežot viņa personas brīvību, ja tam nepiekrīt Saeima. Saeimas locekli var apcietināt, ja to notver pie paša no ieguma pastrādāšanas. Par katru Saeimas locekļa apcietināšanu divdesmitšestru stundu laikā jāpasīpo Saeimas prezidijam, kurš to ceļ priekšā nākošajā Saeimas sēdē izlemšanai par Saeimas locekļa paturēšanu apcietinājumā vai par viņa atsvabināšanu. Laikā starp sesijām, līdz sesijas atklāšanai, par Saeimas locekļa paturēšanu apcietinājumā lemj Saeimas prezidijā.

1933.gada Zemnieku Savienības (K.Ulmaņa u.c.) satversgrozījumu 10. pantā ir noteikta šāda teikums.

Par nosiedzīgu nodarījumu nevar uzsākt pret Saeimas locekli tiesas vai administratīvu vajāšanu bez Saeimas piekrišanas.

Iepriekšējie panti garantē Saeimas deputātu neaizskamību jeb immunitāti. Arī apkilāšana utml. tiesas darbība, kas vērsta personiski pret Saeimas locekli, nav atļauta. Neaizskamības tiesības jau bija piešķirtas Satversmes Sapulces locekļiem (1920.g. 27.maija noteikumu 10.pants.), pie kam Satversmes Sapulces locekli varēja izdot tiesas vajāšanai tikai ar kvalificētu 3/5 balsu vairākumu. Pēc parlamentārām ierāšām parlamenti parasti izdod tiesāšanai savus locekļus tikai par tīri krimināliem nodarījumiem. Mūsu satversmes 28.-34.pantiem līdzīgus noteikumus atrodam visās Vakarēiropas konstitūcijās. Retēji dažām ārvalstu satversmēm, kur deputāti neaizka-

šāmi tikai sesiju laikā, mūsu deputāti bauda immunitāti pa visu pilnvaru laiku. 1933.gadā Saeima izdeva tiesāšanai visus 7 komunistu deputātus.

Saeimas loceklim ir tiesība atteikties no tiesības došanas: 1/ par personām, kuras viņam kā tautas priekšstāvim uzticējās kādus faktus vai ziņas. 2/ par personām, kurām viņš izpildot savus tautas priekšstāvja pienākumus, uzticējis kādus faktus vai ziņas. 3/ par pašiem šiem faktiem un ziņām.

Saeimas loceklis nevar pats, ne arī uz citas personas vārdu saņemt no valsts pasūtījumus un koncesijas. Šī panta nosacījumi attiecas uz ministriem, ja arī viņi nav Saeimas locekļi.

Saeimas locekli saņem atalgojumu no valsts līdzekļiem.

Par Saeimas un komisiju sēžu atvērtībām, ja tie saskaņā ar patiesību, ne vienmēr nevar saukt pie atbildības. Par Saeimas un komisiju slēgtām sēdēm var spriest šādas tikai ar Saeimas vai komisijas prezidija atļauju.

Šis pants nodrošina plašāku informāciju par sīku Saeimas darbību, dod iespēju tautai kontrolēt to.

Valsts Prezidentu ievēl Saeima uz 5 gadiem.

Zemnieku Savienības frakcijas 1933.g. satversmes grozījuma mērķā bija VP uz 5 gadiem, ar maksimālo laiku (39pts) - 10 gadiem. Saeima patiesi 1934.g. 4. maijā šādā nobalsoja ka VP ievēl tauta, uz 5 gadiem. - Saeimas ievēlētā Latvijas Valsts Prezidenti bija: no 1922.g. 14. XI. līdz šai nāvei 1927.g. 14. III., zv. advokāts prof. Dr. h. c. Jānis Čakste. - No 1927. - 1930.g. g. zv. adv., notārs Gustavs Zemgale (vadīja 1918.g. 18. novembra aktu), un no 1930.g. - 1936.g. zv. adv. Alberts Kviesis. Kad viņa prezidentūras laikā notika 1934.g. 15. maijā apvērsums un Saeimas darbība, līdz jaunas Satversmes izstrādāšanai nesatversmīgi tika apturēta, Prezidents A. Kviesis (sk. 40 pantu) 24. maijā jauno autoritātīvo valdību novērtēja, ka "lielais tautas vairākums, kas brīvi un neietekmēta apsvēlīs jauno valsts pārvaldes kārtību un apliecinājis tai tautas atbalstu, ir līdzvērtīgs tautas nobalsojumam, plebiscītam". Kad jaunas Satversmes izstrādāšana ielīga un 1930.g. aprīlī ievēlētā VP maksimālais 6 gadu pilnvaru laiks (39. pts) izbeidzās, VP A. Kviesis, atsaucoties uz Ministru Kabineta 1936.g. 19. III. lēmumu, 11. aprīlī nodeva VP amata izpildīšanu Ministru prezidentam Dr. h. c. Kārlim Ulmanim. - 1940.g. 20. jūlijā, kad krievu okupācijas varas "leļļu valdība" pieņēma līdzīgu likumu, ka Ministru prezidents izpilda arī VP amatu, K. Ulmanis jau nākošajā dienā VP amatu nodeva prof. Dr. A. Kirchenšteiņam, pašam piedzīvojot gūstekņa gaitas izsūtījumā Iekšējā. - Vēsturiski, strīdus par VP amatu iesākās jau 1920.g. izstrādājot mūsu Satversmi, kad tika ierosināts tautas vēlēts VP, uz ilgāku laiku un ar plašākām tiesībām (arī tiesību atlaist Saeimu, ko 1933.g. atkārtoja Zemnieku Savienības frakcija), nekā tikai valsts reprezentāciju. K. Ulmana u.c. 1933.gada

satversmes reformu mērķā VP paredzēja lielāku izpildvaru, pēc ASV parauga, vērsties pret stipru Saeimu, kam tagad pieder likumdošanas un izpildvara - kontrolē VP, valdību un tiesu. Zīmīgi, ka gandrīz visas jaunas Vācijas satversmes VP amatu neparedz, jo šajā amatā "slēpjoties briesmas jaunām diktatūras iespējām". Līdz 1920.g. Satversmē mums VP amata nebija. Satversmes komisijā bija runas, ka tāds ir lieks, jo tos amata pienākumus it labi varot veikt Saeimas priekšsēdētājs (sk. 52. ptu). Pēc Satversmes pieņemšanas (priekšlikums par tautas vēlētu prezidentu bija noraidīts ar 4 balsu vairākumu un tika pieņemts tagadējais 35. pts) VP amata pienākumus, līdz pirmā VP ievēlēšanai, veica Satversmes Spulces priekšsēdētājs. Satversmes 52. pts uskaita gadījumus, kad VP aizstāj Saeimas priekšsēdis. Valsts Prezidenta p i e n ā k u m i pārskatāmi minēti 41., 43., 44., 49., 65., 69., 71. un 72. pantos. Saeima VP var a t l a i s t n o amata (sk. 51., arī 50. ptus) un tas var katrā laikā arī pats a t t e i k t i e s (52. pts).

Valsts Prezidentu ievēlē aizklāti balsot ar ne mazāk kā 51 Saeimas locekļu vairākumu.

K. Ulmana (Zemnieku Savienības) 1933.gada oktobra Satversmes reformas mērķā (tautas vēlēts VP) šis pants bija ieteikts šādi: "VP vēlēšanu tiesības ir abu dzimumu pilntiesīgiem Latvijas pilsoņiem, kuri vēlēšanu dienā ir vecāki par 25 gadiem, izņemot sociāli apgādājamus. Valsts Prezidenta vēlēšanu kārtību nosaka sevišķs likums".

Par Valsts Prezidentu nevar ievēlēt personu, kura nav pilnus četrdesmit gadus veca.

polītisko partiju, nacionālo minoritāšu un atsevišķu apgabalu delegāti (TP Polītiskās platformas 2.pis; sk. pielikumā). Suverēnā vara nozīmē neatkarīgu, patstāvīgu, no citām varām neierobežotu, neietekmētu varu. Ar 1940.g.17.jūniju, kad mūsu valsti militāri okupēja (occupatio bellica) sveša, bruņota vara, Latvijas tautai tika atņemta tās suverēnā vara.- Šis satversmes pants īsteno 1.panta deklarāciju ka Latvija ir demokrātiska republika, jo demokrātijas būtiskā pazīme ir varas nodošana tautai, kas pati vada savu dzīvi, vai nu tieši (sk.Satversmes 48, 50, 65, 78 ptus), vai caur saviem izvēlētiem pārstāvjiem, kuri, izsakot tautas gribu, vada tautas vārdā un uzdevumā valsti (Satversmes 5.pants). Demokrātijā, vārda burtiskajā nozīmē, ir tautvaldība, vai kā Linkolns teicis "tautas valdīšana caur tautu priekš tautas". Savu varu Latvijas valsts augstākās varas nesēja - balstiesīgo pilsoņu kopums jeb elektorāts - īsteno Saeimas vēlēšanās (Satversmes 8.un 9.pti), tautas nobalsošanās (80.pts) un likumdošanā (64.pts; sk.komentāsus pie tā), visi pārējie valsts organi savu varu iegūst no tautas kopības. PSRS okupanti 1940.gadā neievēroja Latvijas tautas suverēnās varas tiesības, kas iemūžotas šajā pantā, kuri, saskarot ar 77.ptu, drīkstēja grozīt vienīgi tautas nobalsošanā. Neviens cits orgāns, ka tikai pati Latvijas tauta tiesīga atdot savu augstāko valsts varu kādam citam. Viltus "saeima" kā satversmīgi neievēlota un okupācijas varai pakļauts orgāns, nebija tiesīga tautas vārdā lemt par Latvijas tautas un tās iekļaušanu Padomju Savienībā. Ar nelikumīgiem aktiem nevar radīt kādas tiesības. Lex iniuria ius non oritur.

3

Latvijas valsts teritoriju, starptautiskos līgumos noteiktās robežas, sastāda Vidzeme, Latgale, Kurzeme un Zemgale.

Šis pants īsteno Latvijas brīvības cīnītāju vēsturiskās prasības pēc nedalītas Latvijas, apvienojot Vidzemi, Kurzemi un Latgali (Vidzemes Pagaidu Zemes Padomes 1917.g.jūlija delegātu sapulces Rīgā deklarācija). Latvijas valsts pirmajos gados Kurzemes jēdsienā ietilpināja arī Zemgali, jo kopā 1795.gada šos abus apgabalus, kuros Senlatvijas valdīja atsevišķi brīvās Kursas un brīvās Zemgales valdnieki (chronikās: Lammechinus rex de Guronis, Vesthardus rex Semmigalorum) un kas vēl hercogu laikos paturēja savus atsevišķos nosaukumus, krievu vara apvienoja Kurzemes guberņā. Arī mūsu valsts ģerbonī ievietotas tikai trīs zvaigznes, kā šo apgabalu simboli. Valsts ģerbonī Satversmes Sapulce pieņēma pirmo Satversmes pieņemšanas (1921.g.16.jūlijā) kurā atjaunoja senākos Latvijas ģerbona apgabalu nosaukumus. Arī šo satversmes pantu (tāpat kā 1,2.un 6.pantus) drīkst grozīt vienīgi tautas nobalsošanā (77.pts) kamdēļ okupācijas varas 1940.g.noorganizētās nelikumīgās "saeimas" rīcība, kas Latvijas valsts teritoriju padarīja par Padomju Savienības provinci un koloniju, ir prettiesīga un nelikumīga.

4

Latvijas valsts karogs ir sarkans ar baltu svītru.

Sīkāki noteikumi par valsts karogu un tā lietošanu izdoti Likumā par valsts karogu (1923.gadā, un

1936.g.papildinājumā). Latvijas valsts un tirdzniecības karogs ir sarkans-balts-sarkans, pie kam apakšējā un augšējā sarkanā daļa ir divi reizes platāka par vidējo balto daļu (2:1:2). Karoga garums un platums samēri ir 2:1. Karoga krāsa ir tumši sarkana (karmāsa). Likumā arī noteikti mūsu kara kuģu karogs, Valsts prezidenta karogs un ministru karogi.

* II. NODALA: SAEIMA. *

5

Saeima sastāv no simts tautas priekšstāvjiem.

Satversmes Sapulces 1920.g.27.maija Latvijas valsts iekārtas pagaidu noteikumi noteica, ka Satversmes Sapulce ir Latvijas valsts suverēnās valsts nesēja Latvijas tautas vārdā. Satversmē šī pati doma ieteikta Saeimas locekļus jeb deputātus apzīmējot par "tautas priekšstāvjiem" (domāti pārstāvji). Saeima, mūsu parlaments, ir augstākais demokrātiskais orgāns valstī, jo ikviens pilngadīgs pilsonis var tikt ievēlēts Saeimā. Saeima ir tautas pārstāvība, likumdošanas un kontroles iestāde (kontrolē valsts pārvaldības aparātu, novēršot patvaldību un birokrātiju). Pāri Saeimai stāv tautā vēl Saeima, iesniedz tai savus likumprojektus un satversmes grozījumus (78.pts), tautai tiesība nobalsot par Saeimas pieņemtajiem likumiem (72.pts), atcelt Saeimas pieņemtos likumus (74.pts), pat atlaist Saeimu, ja to ierosina Valsts prezidents (48.pts). Diemžēl, Saeimas praksē deputāti kļuva par savas piederības partijas gribas atkarīgiem balsotājiem, ne tautas izraudzītiem patstāvīgiem, individuāliem pārstāvjiem. - 1933.g.24.oktobrī Zemnieku savienības frakcijas vārdā, deputāts K.Ulmanis iesniedza plašāku Satversmes grozījuma metu, kurā bija paredzēts Saeimas locekļu skaitu samazināt uz piecdesmit. - 1934.g.18.maijā Mi-

nistru Kabinets pieņēma deklarāciju, ka "Saeimas funkcijas līdz Satversmes reformas izvešanai, izpilda Ministru Kabinets, sākot ar 1934.g.15.maiju, p.kat.23." Valsts satversmē tā tad nav nedz grozīta, nedz atcelta un līdz jaunas satversmes pieņemšanai (cerams-tautas nobalsošanā) tā ir joprojām spēkā.

6

Saeimu ievēlē vispārīgās, vienlīdzīgās, tiesās, aizklātās un proporcionālās vēlēšanās.

31.panta vēstu riskais pamats ir Vidzemes Pagaidu Zemes Padomes 1917.g.jūnija delegātu konferences Rīgā rezolūcija, ka "autonomā Latvijas likumdošanas, izpildvaras, tiesas un vietējās pašvaldības varai jāatrodas Latvijas tautas un visas Saeimas rokās, kas ievēlāma uz vispārīgu, vienlīdzīgu, tiešu, aizklātu un proporcionalu vēlēšanu tiesību pamata, bez dzimuma izšķirības". Šis pants gan nesatur norādījumu, ka vēlēšanu kārtību tuvāki nosaka Saeimas pieņemts vēlēšanu likums (Veimaras satversmē 22.pts). Arī šo pantu, kas noteic, ka Saeima ievēlāma isti demokrātiskās vēlēšanās, var grozīt vienīgi pati tauta (77.pants). Nosakot Saeimas vēlēšanas pēc proporciju sistēmas, Satversmes Sapulce izšķirās par politisko partiju pārstāvību, nosakot to spēku attiecības proporciju, bet ne par individuāliem personām. Mūsu valsts politiskā vērtība ir visas parlamentārā sistēma un proporcionalās vēlēšanas, kas kalpo valsts politiskai organizācijai. Abu šo sistēmu apvienošana vienmēr saistīta ar risku: parlamentārās sistēmas auglīgai darbībai nepieciešams sta-

bija parlamenta vairākums (Anglijā, piemēram, to no-
drošina relatīvā vairākuma vēlēšanu sistēma), taču
proporcionālās vēlēšanās tāds vairākums var arī
izpaļikt, kam tad sekos biežas valdības maiņas. Arī
Latvijā, diemžēl, politiskā dzīve saskaldījās dau-
dzās partijās, kas radīja grūtības valdības stabi-
lai darbībai, jo tieši sīkākajām partijām, kam bija
tikai pāris deputātu, koalīcijas veidošanā bija
izšķirēja loma. No otras puses, daudzie kandidātu
saraksti Saeimas vēlēšanās (1925. g. 141 saraksts,
1928. g. - 120, pēdējās, 1931. g. vēlēšanās 103 kandi-
dātu saraksti, no kuriem 46 neieguva nevienu de-
putātu) bija it dabīga parādība, kurā izteicās mū-
su pārliecīgais individuālisms, Satversme deva
tautai tiesību līdzstrādāt valsts darbā, tauta
savu interesi tam parādīja daudzajos sarakstos.
Tikai simts parakstu bija vajadzīgi lai kāds
varētu iesniegt savu sarakstu Saeimas vēlēša-
nās. Kandidēšana nebija saistīta ar patstāvīgo
dzīves vietu. Parakstus par 2 latiem vāca ielās,
no garāmgājējiem. Lai iekļūtu Saeimā pietika
ar apm. 9500 vēlētāju balsīm. - Uz ik 45.000 iedzī-
votājiem, bērns ieskaitot, mums bija 1 aktīva
politiska partija jebšu nogrupējums; uz ik 20.000
iedzīvotājiem 1 deputāts. Pēdējā, 1931. g. ievēlē-
tajā IV. Saeimā bija reprezentētas 27 partijas,
lielākā - 21 deputāti - bija sociāldemokrāti, tiem
sekoja vecākā pilsoniskā partija Zemnieku Savie-
nība, ar 14. deputātiem. Speciālintereses, izaugu-
šas sakarā ar agrārreformu, aizstāvēja Jaunsaim-
nieku partija, tās vidus partija starp konservā-
tīve Zemnieku Savienību un Sociāldemokrātiem
darbojās Demokratiskais Centrs. Savi partiju
nogrūpējumi bija luterāņiem un katoļiem, savi

18

nacionālajām minoritātēm, savi namsaimniekiem, rūp-
niekiem utml. 12 partijām bija tikai pa 1 deputātam,
piecām - pa 2 deputātiem. Šiem vieniniekiem un div-
niekiem bieži vien, nestabilajās valdībās, bija vis-
lielākā noteikšana. 14 gados pēc Satversmes pieņem-
šanas mums tad arī bija 18 valdības. Komunistu parti-
ja, sem "Strādnieku-semnieku partijas" nosaukuma,
ar savu pret-valstisko darbību atklāti grāva valsts
drošību, kālab Saeimas vairākums 1933. g. tās 7 de-
putātus izslēdza no sava vidus (sk. 29. ptu). 28 pēdē-
jās Saeimas deputātus krievu okupācijas vara depor-
tēja uz Iekškrīeviju. - Latvijā partiju dibināšanai
lai iekļūtu Saeimā, pastāvēja visdemokrātiskākie no-
teikumi, politiski aktīvākie pilsoņi, parādot savu
individuālistu, centās tos arī izmantot. Šajā sīnā
mums ir plaša pieredze pagātnē, kas ūskatāma par
mūsu politiskās darbības kristalizēšanās un jau-
nu satversmes atziņu meklēšanas laikmetu. Vairā-
kā visjaunākajās satversmēs no proporcionalās
vēlēšanu sistēmas pāriets uz vairākuma vēlēšanām,
taču meklēšana pēc labākās vēlēšanu sistēmas, sat-
versmju tiesībās vēl ilgi nebeigsies. Jautājums,
kurai vēlēšanu sistēmai ir dodāma priekšroka, ir
politiskas mērķtiecības jautājums un nav atkarīgs
no demokrātijas izpratnes. - Mūsu liberālo likumu
par Saeimas vēlēšanām drīkstēja grozīt vienīgi un
tikai Saeima (sk. 81. ptu), bet 1940. gadā to patva-
rīgi grozīja PSRS ieceltā "leļļu valdība", ievē-
dot okupētajā Latvijā komunistu v i e n p a r t i j a s
diktātūru, pēc PSRS satversmes 141. panta parauga.

7

Sadalot Latviju atsevišķos vēlēšanu
apgabalos, Saeimas deputātu skaits, kurā

19

Ievēlams katrā vēlēšanu apgabalā, notei-
cams proporcionāli apgabala vēlētajū
skaitam.

Izmantojot vēlēšanu likuma pārāk demokratiskos noteikumus, politiskās partijas izveda dažu labu kombināciju. Tā, piemēram, organizēti pārvadājot vēlētajus no viena vēlēšanu apgabala uz otru, Vācu tautas partija pēdējā Saeimā ieguva 6% no deputātu kopskaita, kaut gan vācu tautības iedzīvotāju Latvijā bija tikai 3,2%. - Interesanti, ka "Latviešu parlamentāriešu konference" Vācijā (vēl dzīvo Saeimas deputātu saiets) 1947.gada 19.augusta sēdē nolēma, ka arī latviešu bēgļu (DP) centrālo pārstāvības organu vēlēšanām jānotiek pēc Latvijas satversmes 6.un 7.pantā princīpiem...

8

Vēlēšanu tiesības ir abu dzimumu pil-
tiesīgiem Latvijas pilsoņiem, kuri vēlē-
šanu pirmā dienā ir vecāki par 21.gadu.

Pēc likuma par Saeimas vēlēšanām, ik 100 vēlētaji var iesniegt savu kandidātu sarakstu, ar kandidātu rakstisku paziņojumu, ka viņi kandidēturu pieņemt. Iesniegtie kandidātu saraksti nav atsaucāmi, bet personas, kuras vienā vēlēšanu apgabalā kandidē vairākos sarakstos, stripojamas visos sarakstos. Starp kandidātu saraksta pēdējo pieņemšanas dienu un pirmo vēlēšanu dienu jābūt vismaz 30 dienu starplaikam, bet vēlēšanu diena izsludināma "Valdības Vēstnesī" vismaz 40 dienas iepriekš. 7 dienas pirms vēlēšanām ikvienam vēlētajam iesniedzami kandidātu saraksti. Ikviens pilsonis vēl personīgi un katram tikai viena balsis. Vēlētaji nav saistīti ar vēlēšanu iecirkņiem, iepriekš sastādīti vēlētajū saraksti nepastāv, uzrādot pasi vēlētajis var nodot savu balsi ikvienā vēlēšanu iecirknī. Pastāvot grozāmo sarakstu sistēmai,

20

vēlētajis varēja, pēc savas patikas, izdarīt kandidātu stripošānu un ierakstīt citu partiju vai no-grupējumu sarakstu kandidātus. Vēlētajū parakstī-tasvēlēšanu zīmes un vēlēšanu zīmes-balsojumi-ar citām paziņšanas iezīmēm ir nederīgas. Ievēlēts ir tas, kurš dabūjis lielāko balsu skaitu, bet pārējie paliek kandidētos. Ja par diviem vai vairākiem viens saraksta kandidātiem nodots vienāds balsu skaits, viņi sarindojami saraksta iesniedzēju pa-redzētā kārtībā. Atļauta demokrātiska balsu atli-kuma daļas skaitļu savienošana ar cita kandidātu saraksta balsu atlikuma daļu skaitļiem u.c. matē-mātiskas kombinācijas. Saeimas vēlēšanās 1922.g. piedalījās 82.2 % balstiesīgo vēlētajū, 1925.gadā - 74.9 %, 1928.g. - 79.3 % un 1931.g. - 80 %. Jau pieminētajā (sk.5.pta komentārus) K.Ulmana u.c.1933.gada Satversmes grozījumu metā šis (8.) pts bija izteikts tā, ka vēlēšanu tiesības ne - baida sociāli apgādājamie (nepilntiesīgi pilsoņi?).

9

Saeimā var ievēlēt katru pilntiesī-
gu Latvijas pilsoni, kurš vēlēšanu
pirmā dienā ir vecāks par 21.gadu.

Saskaņā ar Likumu par Saeimas vēlēšanām, vēlēšanu tiesības nebauda personas kas atrodas aizbildniecībā, vai, kuras, likumā paredzētā kārtībā, atzītas par vājprātīgām, vai kas saucējušas vēlēšanu tiesības, resp. personas kuras ar tiesas spriedumu atņemtas vai ierobežetas tiesības, ja no soda izpildīšanas nav pagājuši 10 gadi; personas kas sodītas ar cietumu par noziegumiem, kuri izdarīti mantkārības nolūkā, ja no soda izpildīšanas nav pagājuši 10 gadi; personas, kam ar tiesas spriedumu atņemtas vēlēšanu tiesības par vēlēšanu brīvību vai pareizības traucē-

21

cēšanu. Jāievēro, ka pēc mūsu Satversmes gara tau-
ņas pārstāvji Saeimā ieiet kā politisko noviršie-
nu pārstāvji, kamdēļ viņu vietā, pie zināmiem notei-
kumiem, var stāties citas personas, piemēram mirušo
vai atteikušos deputātu vietā, ar Saeimas prezidija
aicinājumu automātiski stājas attiecīgā vēlēšanu
saraksta nākošais kandidāts. Teorētiski, ja vien mums
būtu pie rokas IV. Saeimas (1931. g.) vēlēšanu mate-
riāli, varētu šobrīd (1948. g.) ar matemātisku pre-
zītāti rekonstruēt 1934. g. iesaldētās Saeimas sas-
tāvu, mirušo, nāgulināto un deportēto deputātu vie-
tā pēc vēlēšanu sarakstiem pieaicinot nākošos kan-
didātus. Partiju pārstāvība, kas Saeimā pārstāv po-
litiskas pārliecības novirzījumus, dod lielākas de-
mokratijas garantijas, nekā arodniecisku grupu (ka-
meru) pārstāvības, par kādām debatēja mūsu satversmes
reformatori, - šis pants īsteno demokrātisko, pilsoņu
vienlīdzības principu: visiem pilsoņiem, neatkarīgi
no dzimuma, garīgā, sociālā vai saimnieciskā stāvokļa,
ir vienādas balstiesības. Mūsu satversme nepazīst
divējādas vēlēšanu tiesības - aktīvo (tiesību vēlēties)
un pasīvo vēlēšanu tiesību (tiesība tikt ievēlētam,
kas prasa lielāku vecuma cenzu utml.; piem., pēc Hese-
nas 1947. g. satversmes aktīvās vēlēšanu tiesības ir
pilsoņiem ar 21. g. vecumu, pasīvās ar 25 g. vecumu;
Saksijā - aktīvās vēlēšanu tiesības ar 18. dzīvības
gadu, pasīvās ar 21. gadu, utml.). Sk. arī 80. pantu.

- 10 -

Saeimu ievēl us trim gadiem.

Pēc ik 3 gadiem atkal notiek jaunas vēlēšanas. Šāda
Saeimas pārvēlēšana vērsta pret tās absolūtismu.
Pēc 48. pta iespējama arī Saeimas priekšlaicīga at-
laišana. Leģislācijas termiņš 3 gadi nav piemē-
rjami burtiski un kalendāriši. Tas var izvērsties garāks

vai īsāks (piemēram Saeimas atļaušanas gadījumā), jo,
saskaņā ar Satversmes 12. ptu, esošās Saeimas pilnvaras
izbeidzas tikai ar jaunās Saeimas sanāksmju uz pirmo
sēdi (sk. arī 13. 17. un 49. ptu). Juridiskais Saeimas
pilnvaru ilgums, resp. tiesību spēka beigu termiņš ir
jaunās Saeimas sanāksmju. Trīs gadu termiņš turpmāka-
jos Satversmes pantos nepārprotami padarīts atkarīgs
no nākošā notikuma iestāšanās - jaunās Saeimas sanāk-
šanas, kamdēļ šim laika apzīmējumam ir nosacījuma rak-
sturs (Latvijas Civil Likuma 1582. pts) un esošā Saei-
ma saistīta līdz jaunās Saeimas darbības uzsākšanai.
Pēc Latvijas tiesību principiem termiņš nav būtisks,
bet blakus noteikums (LCL 1472. pts), tāpat iztulko-
jumam pēc kura tiesiskā saistība paliek spēkā, dodama
priekšroka pret iztulkojumu, kam pretējas sekas (LCL
1507. pts). Jau pieminētā (7. pta komentāros) "Lat-
viešu parlamentāriešu konference" 1947. g. Vācijā, at-
zina, ka pēdējās, 1931. g. ievēlētajās Saeimas pilnvaras
nav sauģējušas tiesību spēku. 1934. g. 18. maija akts
tikai pārtrauca Saeimas darbību, jaunas, likumīgas
Saeimas vēlēšanas nav notikušas, nedz Satversme gro-
zīta, tālāb iespējama Saeimas rekonstrukcija (skat.
komentārus pie 9. un 12. pta). K. Ulmaņa 1933. g. refor-
mas mēts paredzēja Saeimā 4-gadu darbības periodu.

- 11 -

Saeimas vēlēšanas iedarāmas oktobra mē- neša pirmā svētdienā un sestdienā pirms tās.

Arī šis pants drīkst grozīt tikai pati Saeima ar kva-
lificētu, 2/3 klātesošo balsu vairākumu (78. pts).
Saskaņā ar Likumu par Saeimas vēlēšanām, vēlēšanas
vada Centrālā vēlēšanu komisija, kas sastāv no 6 ie-
vēlētiem Saeimas locekļiem, Valsts prezidenta pār-
stāvja un Senāta kopsēdē ievēlēta senātora. Saeimas
vēlēšanām Latviju iedala 5 vēlēšanu apgabalos (Vid-
zeme, Kurzeme, Zemgale, Latgale un Rīga), ar atsevišķām
vēlēšanu komisijām tātad. - Tiesiski pastāvošās Lat

vijas Republikas pēdējās, 1V. Saeimas vēlēšanas notika 1931.g. 7./8. oktobrī un tās brīvprātīgi pielijās 80 proc. balsttiesīgo vēlētāju. - 1940.g. PSRS okupācijas varas ieceltās "leļļu valdības" rīkojums par viltus "saeimas" vēlēšanām, kas, pēc pavēles, bija jāisved vienlaicīgi visās trijās Baltijas valstīs 1940.g. 14./15. jūlijā, ir nelikumīgs.

- 12 -

Jaunievēlētā Saeima sanāk uz pirmo sēdi novembra mēneša pirmajā otrdienā, kad arī izbeidzas iepriekšējās Saeimas pilnvaras.

Šis pants formāli nosaka pēdējās likumīgās Saeimas pilnvaru izbeigšanās brīdi. Tā tiesisku iztulkošanu pēc tiesīgā jēguma, pamata un mērķa (LGL 4.pts) pastiprina vēl Satversmes 13, 17. un 49.pts. Nesamā vēsture rāda, ka arī Itālijā, Francijā, Beļģijā, Norvēģijā u.c. pēc okupācijas varas padzišanas vai diktatūras izbeigšanās, automatiski sanāca bijušie likumīgie parlamentāri, kas tad lēma par valsts pārvaldību līdz jaunai satversmei vai vēlēšanām. Klasisks piemērs šajā ziņā ir Anglijas "ilgais parlaments", kas sanāca 1640.g. rudenī, savu darbību turpināja 20 gadus, līdz 1660.g., kad pēc Kremveļa nāves ģenerālis Monks, pēc Londonas iepemšanas, saaicināja vēl atlikušos 1640.gada likumīgā parlamenta locekļus uz sēdi jaunu vēlēšanu izsludināšanai.

- 13 -

Ja Saeimas vēlēšanas Saeimas atļaušanas gadījumos notiek citā gada laikā, tad šāda Saeima sanāk ne vēlāk kā vienu mēnesi pēc tās levlēšanas un tās pilnvaras iz-

beidzas pēc diviem gadiem nākošā novembra mēneša pirmā otrdienā ar jaunievēlētās Saeimas sanākšanu.

Par Saeimas atļaušanu skat. 48. pantu.

- 14 -

Vēlētāji nevar atsaukt atsevišķus Saeimas locekļus.

Šis pants paskaidro, ka tauta sūta Saeimā ne atsevišķas personas, bet gan politisko partiju un grupējumu pārstāvjus. Sk. komentārus pie 9. pta.

- 15 -

Saeima savas sēdes notur Rīgā un tikai ārkārtīgu apstākļu dēļ tā var sanākt citā vietā.

Pēc šī panta noteikumiem Saeimas sēdes tās prezidijs var sasaukt arī ārpus Latvijas, ja ārkārtēji apstākļi to prasa. Jau likumā par mūsu satversmes spēkā stāšanos, tā 6. pants noteica, ka - ja I. Saeima ārkārtēji apstākļu dēļ nevar sanākt uz sēdi 1922.g. 7. novembrī, tad Satversmes Sapulces prezidijs to sasauca laikā un vietā pēc sava ieskata. Tad pat izbeidzas Satversmes Sapulces pilnvaras.

- 16 -

Saeima izvēlēs savu prezidiju, kurā sastāv no priekšsēdētāja, viņa diviem biedriem un sekretāriem. Saeimas prezidijs darbojas nepārtraukti pa visu Saeimas pilnvaru laiku.

Tā kā Latvijas Republika arī pēc prettiesīgās anekācijas de iure pastāv, tad, atsaucoties uz šo pantu,

"Latvijas parlamentāriešu konference" 1947.g.19/20. augustā, Vācijā, nolēma, ka 1931.g.Saeimas prezidijam jāprojām jādarbības pa visu Saeimas pilnvaru laiku, t.i.līdz jaunās Saeimas ievēlēšanai un sanākšanai un pirmo sēdi (sk.12, 13.un 4.9.ptu).Tā kā Saeimas kārtības rullis(21.pts),kam ir likuma spēks,nosaka, ka Saeimas priekšsēdētāja nāves gadījumā viņa vietā stājas tā biedrs,mūsu parlamentārieši atzina,ka Saeimas priekšsēdētāja biedrs bīskaps J.Rancāns patlaban izpilda novien Saeimas priekšsēdētāja,bet arī Valsts prezidenta (sk.Satversmes 62.ptu)amata pienākumus.Labā ticībā,ka tas sekmēs Demokrātiskās Latvijas Republikas atjaunošanu,bīskaps J.Rancāns tad arī šos pienākumus parlamentāriešu 1947.gada 20.augusta sēdē uzsēdās.

- 17 -

Jaunieievēlētās Saeimas pirmo sēdi atklā iepriekšējās Saeimas priekšsēdētājs vai,prezidija uzdevumā,cits prezidija loceklis.

Pēc šī panta,iepriekšējās Saeimas prezidijam jāpilda savi pienākumi pat pēc jaunās Saeimas sanākšanas - līdz tam brīdim,kad jaunā Saeima ievēlējusi savu sēdes vadītāju. Šis pants garā,ar 1934.g.18.maija aktu "iesaldētās" Saeimas deputāti,sevi, līdz jaunām vēlēšanām,uskatīja par tautas pārstāvjiem.

- 18 -

Saeima pati pārbauda savu locekļu pilnvaras.

Ievēlētjie Saeimas locekļi var arī saudēt savas pilnvaras,kad ar tiesas spriedumu tiem atņemtas tiesības (sk.9.un 29.pta komentārus),saudējuši pavalstniecību,

26

un tml. Vakareiropas satversmju praksē.Mandātu komisijās bez parlamenta locekļiem ielēt arī augetāko tiesu tiesneši; Latvijas apstākļos tie varētu būt Senāta kopsapulces ievēlēti senātori,kā tas jau ir ar Centrālo vēlēšanu komisiju(11.pta komentāri).

- 19 -

Saeimas prezidija sasauca Saeimas sēdes un nosaka kārtējās vai ģrkārtējās sēdes.

- 20 -

Saeimas prezidijam ir jāsasauca Saeimas sēde,ja to prasa Valsts Prezidents,Ministru prezidents vai ne mazāk kā viena trešdaļa Saeimas locekļu.

- 21 -

Iekšējās darbības un kārtības noteikšanai Saeima izstrādā sav kārtības rulli.

Kārtības rullim ir likuma spēks.Sk.16.pta komentārus.

- 22 -

Saeimas sēdes ir atklātas,Dezmit Saeimas locekļiem,Valsts Prezidentam,Ministru prezidentam vai ministriem pieprasot,Saeima,ar ne mazāk kā divu trešdaļu klātesošu deputātu balsu vairākumu var nolemt noturēt aizklātu sēdi.

Šis pants par atklātām sēdēm paredz tautas publisku kontroli par Saeimas rosmām.

- 23 -

Saeimas sēdes var notikt,ja tajās piedalās vienas puse Saeimas locekļu.

27

Saeimas sēdes laikā prezidijs atkārtoti pārbauda kvorumu, tā novēršot runāšanu "pie tukšiem soliem".

- 24 -

Saeima, izņemot Satversmē sevišķi paredzētos gadījumus, taisa savus lēmumus ar klātesošo deputātu absolūtu balsu vairākumu.

Saeimas lēmumi ir pieņemti, ja par tiem nodots puse plūs viens no klātesošo deputātu skaita, izņemot gadījumus, kur Satversmē noteikusi īpašu, kvalificēto balsu vairākumu, piemēram: 72 pts. 3/4 no visiem Saeimas locekļiem; 51.pts- 2/3 no visiem Saeimas locekļiem; 22, 75. un 76.pti- 2/3 no klātesošo deputātu skaita, bet 36.pts-noteiktu 51.balsi.

- 25 -

Saeima izvēlēs komisijas, noteicot to locekļu skaitu un uzdevumus. Komisijām ir tiesība pieprasīt savai darbībai vajadzīgās ziņas un paskaidrojumus no atsevišķiem ministriem un pašvaldības iestādēm, kā arī uzskatīt savās sēdēs dot paskaidrojumus attiecīgo ministriju un pašvaldības iestāžu atbildīgus priekšstāvjus. Komisijas var darboties arī starp sesijām.

- 26 -

Saeimai jāieceļ noteiktiem gadījumiem parlamentāriskas izmeklēšanas komisijas, ja to pieprasa ne mazāk kā viena trešā daļa Saeimas locekļu.

Šis pants arī mazākumam ("opozīcijas balsij") nodrošina kontroles tiesības. Trešdaļa var arī apturēt Saeimas pieņemta likuma publicēšanu (72.pants).

28

- 27 -

Saeimai ir tiesība iesniegt ministru prezidentam vai atsevišķam ministram pieprasījumus un jautājumus, uz kuriem ir jānodod viņiem vai viņu pilnvarotai atbildīgai valsts amatpersonai atbilde. Ministru prezidentam vai ministram uz Saeimas vai tās komisiju pieprasījumu jāceļ tām priekšā attiecīgi dokumenti un akti.

Šis pants nodrošina Saeimai kontroles tiesības pār izpildu varu. Saskaņā ar Saeimas Ērtības rullī jaunajiem jautājumiem jānodod atbilde 48 stundu laikā un pēc atbildes, ja Saeima to vēlas, var arī atklāt debātes, bet pārejas formulas, nedz balsošānas nav atļautas. Pieprasījumu valdībai var iesniegt 10 deputāti un to pieņem vai noraida balsu vairākums. Valdībai jāatbild 7 dienu laikā, atbildē seko debātes un var iesniegt un nobalsot pārejas formulas un isteikt valdībai vai tās atsevišķam ministram neustioibu.

- 28 -

Saeimas locekli ne par balsošanu, ne par amatu izpildot isteiktām domām nevar saukt pie atbildības ne tiesas, ne administratīvā, ne disciplinārā ceļā. Saeimas locekli var saukt pie tiesas atbildības, ja viņš kaut arī amatu izpildot, izplata: 1/godu aiska - rošas ziņas, zinādams, ka tās nepatiesas, vai 2/ godu aiskarošas ziņas par privātu vai ģimenes dzīvi.

Šis pants garantē Saeimas locekļiem vārda un balsošanas brīvību.

29

VP vēlētāju-Saeimas deputātu minimālais vecums ir 21 gads. Sk. 36. pta piezīmi.

- 38 -

Valsts Prezidenta amats nav savienojams ar citu amatu. Ja par Valsts Prezidentu ievēlētā persona ir Saeimas loceklis, tad viņam jānoliek Saeimas locekļa pilnvaras.

- 39 -

Viens un tā pati persona nevar būt par Valsts Prezidentu ilgāk kā sešus gadus no vietas.

Zemnieku Savienības 1933. g. oktobra Satversmes reformas mērķis, kas paredzēja VP 5 gadu amata ilgumu, šīnī pantā mēģinātais amata ilgums bija noteikts 10 gadi.

- 40 -

Tuvākā Saeimas sēdē pēc ievēlēšanas Valsts Prezidents uzņemoties amata pienākumus, dod šādu svētinīgu solījumu: "Es zvēru, ka visa mans darbs būs veltīts Latvijas tautas labumam. Es darīšu visu, kas stāvēs manas spēkos, lai sekmētu Latvijas valsts un tās iedzīvotāju labklāpību. Es turēšu svētus un ievērošu Latvijas Satversmi un valsts likumus. Pret visiem es izturēšos taisni un savus pienākumus izpildīšu pēc labākās apziņas."

Valsts Prezidenta zvēresta teksts izstrādāts pēc Veimāras satversmes 42. pta. Trūkstot atsevišķai tiesai, kas ex officio vērstos pret satversmes pār-

kāpumiem, mūsu Valsts Prezidents, saskapā ar doto zvērstu, ir mūsu Satversmes sargs. Salīdzinā ar 71., 72., arī 78. ptiem.

- 41 -

Valsts Prezidents reprezentē valsti starptautiski, iecel Latvijas, kā arī pieņem citu valstu diplomātiskos pārstāvjus. Viņš izpilda Saeimas lēmumus par starptautisku likumu ratificēšanu.

Šos noteikumus jau atrodam 1920. g. 27. maija "Pagaidu noteikumu" 5. ptā, pēc kura visas augstāk pieminētās tiesības piederēja Satversmes Sapulces priekšsēdim. Sk. arī 68. pantu.

- 42 -

Valsts Prezidents ir valsts brūnotā spēka augstākais vadonis. Kara laikā viņš iecel virspavēlnieku.

Firms Satversmes spēkā stāšanās, ar 1920. gada 27. 5. "Pagaidu noteikumiem" kara spēku virspavēlniecība bija nodota Ministru Kabinētam. Sk. arī 67. pantu.

- 43 -

Valsts Prezidents un Saeimas lēmuma pamata pasludina karu.

Pēc 1920. g. 27. 5. "Pagaidu noteikumu" 6. pta, Satversmes Sapulces priekšsēdis "valsts vārdā pasludina karu un paraksta starptautiskus līgumus". Jau pieminētajā 1933. g. oktobra Satversmes grozījumu mērķī 43. ptā bija strikoti vārdi: "uz Saeimas lēmuma pamata"

Valsts Prezidentam ir tiesība spert nepieciešamos militāras aizsardzības solus, ja kāda cita valsts Latvijai pieteikusi karu vai ienaidnieks uzbrūk Latvijas robežām. Līdz ar to Valsts Prezidents nekavējoties sasauc Saeimu, kura lemj par kara pasludināšanu un uzsākšanu.

Šī un 49.p.tā (par atlaistās Saeimas sasaukšanu) gadījumos Saeimas sēdes sasauc tieši Valsts Prezidents. Sk. 20. un 19.p.tus). 1933.g. debatēs par Satvermes reformu šī pants teikumu "ienaidnieks uzbrūk Latvijas robežām" aizstāja ar "ienaidnieks iebrūk Latvijas robežās".

Valsts Prezidentam ir tiesība apžēlot nosleidsniekus, par kuriem tiesas spriedums stājies likumīgā spēkā. Šis apžēlošanas tiesības neattiecas uz gadījumiem, kuriem likums paredz citu apžēlošanas kārtību. Amnestiju dod Saeima.

Valsts Prezidentam ir tiesība sasaukt un vadīt ārkārtīgas Ministru kabineta sēdes, noteicot tām dienas kārtību.

Valsts Prezidentam ir likuma ierosināšanas tiesība.

Iniciatīvas tiesības likumdošanā vēl pieder Ministru Kabineta, 5 deputātiem, Saeimas komisijām un 1/10 vēlētājiem. Sk. 65.pantu.

Valsts Prezidentam ir tiesība ierosināt Saeimas atlaiššanu. Pēc tam izdarāma tautas nobalsošana. Ja tautas nobalsošanā vairāk nekā puse balsotāju izsakās par Saeimas atlaiššanu, tad Saeima uzskatāma par atlaistu un izsludināmas jaunas vēlēšanas, kurām jānotiek ne vēlāk kā divus mēnešus pēc Saeimas atlaiššanas.

Par savu lēmumu ierosināt atlaist Saeimu Valsts Prezidents ziņo Centrālajai vēlēšanu komisijai, kas tad rīko tautas nobalsošanu, kurā balsotājiem jāņem vērā viena no zīmītēm ar uzrakstu "Ja" vai "Ne". Saeimas atlaiššanu ierosināt (bet ne to atlaist) var tikai Valsts Prezidents. "Vairāk nekā puse balsotāju" nozīmē vairāk nekā puse no visām nodotām balsīm. Sk. 50.pantu. - Satvermes 1933.g. reformētāju mērķa bija, ka jaunas vēlēšanas izsludina VP un tām jānotiek ne vēlāk kā 6 mēn. pēc Saeimas atlaiššanas.

Ja Saeima ir atlaista, tad Saeimas locekļu pilnvaras tomēr paliek spēkā līdz jaunievelāmās Saeimas sanākšanai, bet līdzšinējā Saeima var darboties uz sēdēm tikai tad, ja Valsts Prezidents to sasauc. Šādām Saeimas sēdēm dienas kārtību noteic Valsts Prezidents.

Jau 10., 12. un 13.pantu komentāros pieminēts Saeimas pilnvaru ilgums, arī šis pants nepārprotāmi norāda, ka ievēlētās Saeimas pilnvaras paliek spēkā līdz jaunās Saeimas sanākšanai.

Ja tautas nobalsošanā vairāk nekā puse no visām nodotām balsīm izsakās pret

Saeimas atlaišanu, tad Valsts Prezidents
usskatāms par atlaistu un Saeima
ievēl jaunu Valsts Prezidentu
uz atlaistā Prezidenta atlikušo
pilnvaru laiku.

Sk.35. un 36.pantus par Valsts Prezidenta ievēlēšanu.

51

Uz ne mazāk kā puses visu Saeimas
locekļu priekšlikumu, Saeima slēgtā
sēdē ar ne mazāk kā divu trešdaļu
visu Saeimas locekļu balsu vairā-
kumu, var nolemt atlaist Valsts Pre-
zidentu. Pēc šādā lēmuma Saeima
ieskaitē josl ievēl jaunu Valsts Prezi-
dentu.

Satversmes 1933.g.oktobra reformatorā metā bija ka VP no amata atcelt var tikai tautas nobalsošanā (plebiscītā, referendumā), kādu var ierosināt 1/10 no VP vēlētāju skaita un ja par atlaišanu nobalso ne mazāk ka puse no balstiesīgajiem VP vēlētājiem. Sk.35. 36. un 39.pantu komentābus.

52

Ja Valsts Prezidents atsakas no
amata, nomirst vai tiek atsaucis
pirms viņa amata laika izbeidzies,
Valsts Prezidenta vietu izpilda
Saeimas priekšsēdētājs, kamēr Sa-
eima ievēl jaunu Valsts Prezidentu
tapat Saeimas priekšsēdētājs iz-
pilda Valsts Prezidenta vietu, ja
pēdējais atrodas ārpus Valsts ro-

bežas vai citādi aizkavēts izpil-
dit savu amatu.

VP "atsaukšana" nozīmē viņa atlaišanu, sk.50.panta terminoloģiju.- Jau pieminētā Latvijas Parlamentāriešu konference 1947.g.Vācijā atzina, ka pēc Saeimas priekšsēdētāja nāves, saskaņā ar Saeimas Kārtības rullī, Latvijas VP amata pienākumi tagad (1947. gadā) piekrīt Saeimas priekšsēdētāja biedrim (sk. komentārus pie 16.panta).-Zemnieku Savienības 1933.g. Satversmes grozījumu metā Ministru prezidents, ne Saeimas priekšsēdētājs, izpilda VP vietu 52.pantā minētajos gadījumos.

53

Valsts Prezidents par savu darbību
politisku atbildību nenes. Visiem
Valsts Prezidenta rīkojumiem jābūt
īdžparakstītiem no Ministru presi-
denta vai attiecīga ministra, kuri
īdž ar to ņemamas visu atbildību
par šiem rīkojumiem, izņemot 48-tā
un 56-tā pantos paredzētos gadījumus.

Bes kontrasignācijas Valsts Prezidents patstāvīgi rīkojas 71.un 72.pantos paredzētos gadījumos.

54

Valsts Prezidentu var saukt pie
kriminālas atbildības, ja tam pie-
krīt Saeima ar ne mazāk kā divu-
trešdaļu balsu vairākumu.

Saeimas locekļa saukšanai pie kriminālas atbildības pietiek Saeimas vienkāršs balsu vairākums (sk.30, arī 29.ptus).

Ministru kabinetu sastāda persona, kuru uz
to aicina Valsts Prezidents.

Mūsu Ministru kabinets nedarbojās pēc kollēģiālās, bet pēc premjērministra sistēmas - ministru prezidents nozīmē ministrus un nosaka valdības politikas vadlīnijas. Ministru prezidents ir faktiskais kabineta vadītājs un atbildīgā persona par tā darbību, tas pats israuga savus līdzstrādniekus-ministrus, atstādina tos no amata un viņu vietā uzaicina citus. Ja Saeima izsaka neuzticību Ministru prezidentam, no amata jāatkāpjas visam kabinetam in corpore. - Nesatversmīgā 1934.g.15.maija valdība bija de facto valdība, starptautiski atzīta par Latvijas valsts reprezentatīvu. Tās sūtni joprojām pārstāv de jure p a s t ā v o š o Latvijas Demokratisko Republiku, uztur tās kontinuitāti Rēetumpasaulē.

Ministru skaitsu un to darbības apjomu, kā
arī valsts iestāžu savstarpīgās attiecī-
bas, nosaka likums.

Ministru kabineta darbību noteic Ministru kabineta iekār-
tas likums, bet atsevišķu ministriju iekārtu un darbību
šo ministriju iekārtas likumi, kurus apstiprina Saeima. Da-
žas jaunākās satversmes nosaka, ka ministru prezidentam,
stājoties amatā, jādod svinīgs solījums. Sk.40.pantu.

Ministru kabinetam ir padotās valsts pār-
valdes iestādes.

Līdzīgs bija 6.pants 1920.g.27.5. "Satversmes pagaidu no-
teikumos": "Ministru kabinetam padotās visas valsts iestā-
des un kara spēka virspavēlniecība", taču Satversmes 58.pts
runā ne vairs par visām valsts iestādēm, bet tikai par 41

* IV.NODAĻA: MINISTRU KABINETS. *

Ministru kabinets sastāv no Ministru prezidenta
un viņa aicinātiem ministriem.

Ministru kabinets jeb valdība ir augstākā izpildu vara val-
stī, kas uz satversmes pamata veic politisko varu, kā tas jau
isteikts 1918.g.18.novembra Latvijas proklamēšanas aktā :
"Latvijas Tautas Padome nodibinājusi kā augstāko izpildu va-
ru Latvijā Latvijas Pagaidu Valdību". Arī Tautas Padomes "pa-
gaidu satversmē" - Politiskā Platformā, bija noteikts, ka
suverēnā vara pieder TP, kas, parlamentāri, ievērojot koalīci-
jas principu, locēl izpildu varu- Pagaidu valdību. - Saeima ir
tautas suverēnās gribas un varas tiešā izteicēja un tā, bez
likumdošanas, faktiski pārņem Ministru kabinetu, kas pār-
valdības kārtībā izpilda un īsteno valsts dzīvē Saeimas li-
kumus un atzinumus. - Ministri savu amatu sāk ne ar aicinā-
jumu uzņemties amatu, bet ar brīdi, kad sapenta Saeimas uz-
ticība (59.pts), un amatu beidz ne ar uzticības izteikšanu
jaunam kabinetam, bet ar formālu resora nodošanu. Ministri
atkāpjas no amata, kad ar klātesošo Saeimas locekļu balsu
vairākumu tiem isteikta neuzticība vai kad noraidīta val-
dības uzticības formula. Praksē jo bieži ir gadījumi, ka ka-
binetā, kam isteikta neuzticība, vēl ilgi atrodas pie varas,
jo radušās grūtības jaunas valdības sastādīšanai. - Dažas mo-
dernās satversmes pasākušas interesantus eksperimentus bie-
šo valdības križu novēršanai, piem., at-laišams parlaments,
ja 4 nedēļu laikā pēc valdības gāšanas nav apstiprināta
jauna valdība (Bavārijas satversmes 44.pts); Valsts presi-
dents var atlaist likumdošanas iestādi, ja 18 mēnešu laikā
tā isteikusi neuzticību 2 valdībām (Francijas satversmes 51.
pts.) jmtl. Sk.piezīmes pie 59.panta.

"valsts pārvaldes", t.i. valsts administratīvām iestādēm, kā arī nav nedz tiesas (83.pts), nedz Valsts Kontrole (87.pts).

(59)

Ministru prezidentam un ministriem viņu amata izpildīšanai ir nepieciešama Saeimas uzticība un viņi par savu darbību ir atbildīgi Saeimas priekšā. Ja Saeima izteic neuzticību Ministru prezidentam, tad jāatkāpjas visam kabinetam. Ja neuzticība izteikta atsevišķam ministram, tad tam jāatkāpjas un viņa vietā Ministru prezidentam jābalstina cita persona.

Uz līdzīgiem parlamentāriem pamatiem attiecības starp Satversmes Sapulci un valdību izkārtoja jau 1920.g.27.5.Satversmes pagaidu noteikumu 8.pants: Ministru Kabinets atbild par savu darbību Satversmes Sapulcei un tam jāatkāpjas, ja tas zaudējis Satversmes Sapulces uzticību. -Šajā pantā izpaūžas suverēnās tautas absolūtā vara, parlamenta visvarība: likumdošana, ciktāl tā nepiekrīt tautas nobalsošanai, ir parlamentam, valdība pilnīgi pakļauta parlamenta kontrolei un atkarīga no tā. Tā nevien likumdošanas, bet arī izpildvara pieder Saeimai, no kuras labvēlības atkarīga valdība. Valdība, Saeimas politisko partiju prasību apdraudēta, kļūst vāja savas programmas izvešanā, mērķtiecīgo uzdevumu sasniegšanā un tās mūšs ir samērā īss. Valdība tikai tad spēj labi strādāt, ja tai ilgstošs atbalsts, bet no biešām valdības maiņām cieš valsts politiskā patstāvība. Nevienā Eiropas parlamentā nebija tik daudz sīko grupu kā pie mums. Līdz 1934.g. 15.maijam, piecpadsmit un pus gadus, mums bija 18. valdības; Saeimā bieži noorganizējās negatīvi vairā-

kumi, kad gluži pretēji interešu tautas pārstāvji vienojās valdības gāšanai, nepārpemot atbildību jaunās valdības sastādīšanai. Koalīcijas sastādīšanai bija "virgošanās"... Visjaunākās satversmes mēģina vieglprātīgas valdības knīzes apkarot; tā, piemēram, pēc Virtemberg-Badenes satversmes 73.pta gūstā valdība atkāpjas no amata tikai tad, kad parlaments izteicis uzticību jaunai valdībai; pēc Hesenes satversmes 114.pta, ja 12 dienu laikā pēc neuzticības izteikšanas valdībai parlaments neizsaka uzticību jaunai valdībai, parlaments skaitās par atlaistu. Sk. arī komentārus pie 55.panta. Jautājums, vai valdībai jāatkāpjas kad ievēlēta jauna Saeima, mūsu satversmē nav noskaidrots. Parasti valdības, saskaņā ar parlamentārām tradīcijām, prasa sev uzticību no jaunā parlamenta. Dažās jaunākās satversmēs tieši noteikts, ka sanākot jaunievēlētajam parlamentam līdzsānējā valdība iesniedz demisiju (Virtemberg-Badenes satversmes 70.pants). Ziemeļu Savienības Satversmes grozījumu 1933.gada mēģā, pēc 51. 59.pta - Ministru prezidentu un ministrus amatā apstiprina Valsts Prezidents, ne Saeima. Pēc VP pieprasījuma jāatkāpjas Kabinetam vai atsevišķam ministram.

(60)

Ministru kabineta sēdes vada ministru prezidents un viņa prombūtnes laikā tas ministrs, kuru viņš uz to pilnvarojis.

(61)

Ministru kabinets apspriež visu atsevišķo ministriju iesnētos likumprojektus un jautājumus, kuri attiecas uz vairāku ministriju darbību, kā arī atsevišķu kabineta locekļu ierosinātus valsts politikas jautājumus.

43

Ministru kabinets vada valsts iekšējo un ārējo politiku, saskaņo resorcu darbību, iesniedz Saeimai likumu projektus, starptautiskus līgumus, budžeta projektus un norēķinus. Tam ir tiesība, Satversmes 81.pta kārtībā, izdot noteikumus ar likuma spēku.

(62) -

Ja valsti apdraud ārējais ienaidnieks, vai ja valsti, vai tās daļā ir iecēlies vai draud iecēties iekšējs nemiers, kurš apdraud pastāvošo valsts iekārtu, tad ministru kabinetam ir tiesība izsludināt izņēmuma stāvokli, par to 24 stundu laikā ziņojot Saeimas presiijam, kuram šāds ministru kabineta lēmums nekavējotī jāceļ priekšā Saeimai.

Parlamentārā valstī var rasties ārkārtēji apstākļi, kad jārikojas nekavējoties, kad nevar gaidīt parlamenta saņemšanu, kad, ar izņēmuma jeb kāya stāvokļa izsludināšanu, jāatkāpjas no tiesiskās pamatkārtības. Mūsu satversmes autori ar 62.pta sevišķo pilnvaru piešķiršanu valdībai arī būs domājuši par iespējamām pārejošiem valsts drošības un kārtības traucējumiem, taču valdība šo pantu izmantoja "Satversmes krīzes" likvidēšanai. Tas kļuva mūsu demokrātiskajā satversmē par Trojas zirgu - dodams valdībai plašu rīcības brīvību, radīja arī iespēju-piem. gadījumos, kad Saeima ar negatīvo vairākumu apdraud valdības pastāvēšanu, radīt autoritatīvu valdīšanu, kas, koncentrējot likumdošanas, izpildu un reprezentācijas varas viena valsts organa rokās, var apdraudēt pilsoņu brīvības un demokrātisko iekārtu īspār. Tā arī notika: atsauco ties uz šo satversmes pantu, pēdējais likumīgais Ministru kabinets 1934.g.15.maijā, pēc Saeimas sēdes, izsludināja valstī izņēmuma stāvokli, kam sekoja parlamentārās iekārtas pārtraukšana, Saeimas darbības apturēšana, politisko partiju aizliegšana un, līdz jaunas Satversmes

izstrādēšanai un pieņemšanai tautas nobalsojumā, iesākās bezkontroles autoritatīvais režīms. Satversmes normu vietā stājās politisko brīvību un pilsoņu tiesību nedrošība un neparedzami ilgs jaunās Satversmes sagaidīšanas periods. Jāatzīmē, ka arī Satversmes Sapulces izstrādātajā mūsu Satversmes II.daļā par Pilsoņu tiesībām (to gan nepieņēma) pēdējais, 117.pants arī deva Ministru kabinetam tiesību Satversmes 82.pta, t.i. "kāya stāvokļa" gadījumā, ierobežot pilsoņu tiesības un brīvības. - Kā 62.pta avots mināms Veimāras satversmes 48.pts, kas tādas pat tiesības piešķir visas tautas vēlētajam Valsts prezidentam, bet atsevišķās zemēs - šo zemju valdībām. Jaunākās satversmes arī atzīst tiesību valdībai izsludināt izņēmuma stāvokli, bet gan ar atzīmi, ka tas nedrīkst vērsties pret satversmes noteikumiem, tam jānotiek satversmes ietvaros (Hesenes satversmes 110.pts,; Reinas-Falces satversmes 11.un 112.pti. u.c.). Ir arī satversmes kas uz laiku pieļauj atcelt pilsoņu pamattiesības un brīvības (Virtembergas-Badenes 79.pts). Bet ir arī satversmes, piem. Hesenes satversmes 15.pantā, kurās noteikti deklarēts, ka diktatūras radīšana, jebkādā veidā, ir aizliegta un lūmi, kas vērsti pret satversmes demokrātisko pamatdomu un republikāniski parlamentāro valsts formu nav spēkā un tiem nav jāpasklāusa. - Zemnieku Savienības (K.Ulmaņa u.c.) Satversmes 1933.g.grozījumu metā 62.pts arī paredzēja, ka "drošības un kārtības labā" Valsts Prezidentam ir tiesība - arī nepastāvēt izņēmuma stāvoklim ierobežot vai pilnīgi atcelt atsevišķajos likumos paredzētās pilsoniskās brīvības: preses, biedrošanās, sapulču, streiku un dzīvokļa neaizkaramības tiesības."

(63) -

Ministriem, ja arī viņi nav Saeimas locekļi, un ministru pilnvarotam atbildīgām valsts amatpersonām ir tiesība piedalīties Saeimas un tās komisiiju sēdēs un sniegt papildinājumus un pārlabojumus pie likumprojektiem.

* V.NODALA: LIKUMDOŠANA .*

- 64 -

Likumdošanas tiesības pieder Saeimai, kā arī tautai šini Satversmē paredzētā kārtībā un apmēros.

Visi likumi savā starpā, -kā Saeimas, tā tautas pieņemtie ir vienlīdzīgi. Tas var radīt stāvokli, ka plebiscītā, referendumā, tautas pieņemto likumu Saeima, kas bija pret šo likumu, savās nākošajās sēdēs ar savu parlamentāro likumu to groza vai pat atceļ. Satversmes Sapulcē pie šī panta bija pārrunas par tiešo tautas līdzdalību likumdošanā un īpašu nodalu Satversmē par Tautas nobalsojumiem .

- 65 -

Likumprojektus var iesniegt Saeimai Valsts Prezidents, Ministru kabinets, Saeimas komisijas, ne mazāk kā pieci deputāti, kā arī šini Satversmē paredzētos gadījumos un kārtībā viena desmitā daļa vēlētāju.

Šis pants nosaka iniciatīvas tiesības likumdošanā. Saskaņā ar Saeimas Kārtības rullī likumprojektus skata cauri un pieņem Saeima trijos lasījumos, bet atzīstot steidzamību - divos lasījumos. Ja "tautas likumprojektam" bija 1000 Saeimas vēlētāju atbalsts, Centrālā vēlēšanu komiteja tam atklāja nepieciešamo 1/10 visu vēlētāju parakstu vākšanu. Šo skaitli aplēsa no pēdējā tautas skaitīšanā apzināto vecāku par 21.gadiem Latvijas pilsoņu kopskaita. Tas notika 6 gadījumos (1923.-1933.g.), pie kam 4 likuma projektiem bija šis nepieciešamais atbalstītāju skaits. Kad Saeima tos noraidīja, tie gan nāca tautas nobalsošanā, taču referendumiem pietrūka likumīgā kvoruma-nobalsošanā piedalījās mazāk par pusi no visu vēlētāju kopskaita. Sk.72., 74. un 77.pantu komentārus.

- 66 -

Saeima ik gadus pirms saimnieciskā gada sākšanās lemj par valsts ienākumu un izdevumu budžetu, kura projektu tai iesniedz Ministru kabinets. --- Ja Saeima pieņem lēmumu, kurā saistīts ar budžetā neparedzētiem izdevumiem, tad lēmumā jāparedz arī līdzekļi, ar kuriem segt šos izdevumus. --- Pēc budžeta gada notecēšanas Ministru kabinetam jāiesniedz Saeimai apstiprināšanai norēķini par budžeta izpildīšanu.

Šī panta pēdējā daļa piešķir Saeimai kontroles tiesības.

- 67 -

Saeima lemj par valsts bruņotā spēka lielumu miera laikā.

- 68 -

Visiem starptautiskiem līgumiem, kuri noārto likumdošanas ceļā izšķiramus jautājumus, nepieciešama Saeimas apstiprināšana.

1939.g.5.oktobra Latvijas-PSRS Savtarpējās palīdzības līgums, tā sauc. "Bažu līgums", kas skāra valsts suverenitāti, nav Saeimas apstiprināts un kā pretējs Satversmes noteikumiem ir netiesīgs.

- 69 -

Valsts Prezidents izsludina Saeimā pieņemtos likumus ne agrāk kā septiņā dienā un ne vēlāk kā 21.dienā pēc to pieņemšanas. Likums stājas spēkā 14 dienas pēc izsludināšanas, ja likumā nav noteikts cits termiņš.

Likumus izsludina "Valdības Vēstnesis" un sakopo "Likumu un rīkojumu krājumā". Sk.74.pantu.

Valsts Prezidents izsludina pieņemtos likumus šādā kārtā: "Saeima (resp. tauta) ir pieņēmusi un Valsts Prezidents izsludina šādu likumu: (likuma teksts)."

Septiņu dienu laikā, skaitot no likuma pieņemšanas Saeimā, Valsts Prezidents motivētā rakstā Saeimas priekšsēdētājam var prasīt likuma otrreizēju caurlūkošanu. Ja Saeima likumu negroza, tad Valsts Prezidents otrreiz ierunas nevar celt.

Pēc jau pieminētā Satversmes 1933. g. grozījumu mēta, ja Saeima likumu negroza, VP var atļaut Saeimu un apstrīdēto likumu nodot jaunievēlētās Saeimas apspriešanai, bet ja arī tā likumu negroza, likums VP ir jāizsludina.

Valsts Prezidentam ir tiesība apturēt likuma publicēšanu uz 2 mēnešiem. Vienam likuma publicēšanai ir jāaptur, ja to pieprasa ne mazāk kā 1/3 Saeimas locekļu. Šīs tiesības Valsts Prezidents vai 1/3 Saeimas locekļu var izlietot 7 dienu laikā, skaitot no likuma pieņemšanas Saeimā. Šādā kārtā apturētais likums nododams tautas nobalsošanai, ja to pieprasa ne mazāk kā 1/10 vēlētāju. Ja augšminēto 2 mēnešu laikā šāds pieprasījums neienāk, tad pēc šī laika notiekošas likums ir publicējams. Tautas nobalsošana tomēr nenotiek, ja Saeima vēlreiz balso par šo likumu un ja par tā pieņemšanu issakās ne mazāk kā 3/4 no visiem deputātiem.

Šis "mazākuma tiesības likums" dod 1/3 Saeimas locekļiem iespēju apturēt likuma publicēšanu, ko pieņemis Saeimas vairākums. Apturot likuma publicēšanu, Prezidentam 8 dienu laikā, skaitot no likuma pieņemšanas Saeimas pēdējā lasījumā, jāpasīpo apturētā likuma teksts un lēmums par tā publicēšanas apturēšanu. Pēc tam tiek atklāta parakstu vākšana tautas nobalsošanas ierosināšanai. Ja šo ierosinājumu paraksta vismaz 1/10 vēlētāju (sk. 65. pta komentārus), tad Valsts Prezidentam jāizsludina tautas nobalsošana, kurai jānotiek ne agrāk kā 1 mēnesi un ne vēlāk kā 2 mēnešus pēc izsludināšanas dienas. Saeimas vairākuma pieņemtā likuma apturēšanai ir neparasti augsts kvorums: bez vismaz 1/3 tautas vietniekiem, vēl nepieciešami 1/10 neapmierinātu Saeimas vēlētāju. Četrus Saeimu laikā neviens likums tautas nobalsošanā netika pieņemts.

Tautas nobalsošanai nevar nodot budžetu un likumus par uzņēmumiem, nodokļiem, muitām, dzelzceļa tarifiem, kara klausību, kara pasludināšanu un uzsākšanu, miera noslēgšanu, izņēmuma stāvokļa izsludināšanu un tā izbeigšanu, mobilizāciju un demobilizāciju, kā arī likumus ar ārvalstīm.

Jaunākajās satversmēs minēts, ka arī algu noteikumus nevar nodot tautas nobalsošanā.

Saeimā pieņemto un 72. pta kārtībā apturēto likumu var atcelt tautas nobalsošanā, ja balsošanā ir piedalījušies vismaz puse no visiem balsttiesīgiem.

Tautas nobalsošana ir tieša valsts varas īstenošana caur tautu. Satversmes demokrātisko principu drošākie pamati

ir tautas līdzdalība un līdzatbildība likumdošanā, valsts pārvaldības formas noteikšanā un Saeimas kontrolē. Mazākumam jāpadodas tautas vairākuma gribai. Mazajos Šveices kantonos tauta stāv tuvu valdības un likumdošanas darbam, tur iespējama tautas nobalsošana par katru likumu. Mūsu satversme pazīst fakultatīvo referendu - 1/10 vēlētājiem ir tiesība pieprasīt tautas nobalsošanu (72. un 74. pants), obligāto referendu, kad noteiktu Satversmes pantu grozījumi saistoši nododāmi tautas pieņemšanai (77. pants) un automātisko tautas nobalsošanu (78. pants). Praksē mūsu Satversmes noteikumi par tautas nobalsošanu palika par nereāliem pantiem, jo noteicot pārāk lielu kvorumu (vismaz pusi no visiem balstiesīgajiem) tautai nēta iedarbīga kontroles tiesība pār Saeimu, arī likumdošanas tiesība. Visās četrās notikušajās tautas nobalsošanās pietrūka kvorums (sk. 65. pta komentārus), jo mūsu pilsoņu demokrātiskā audzināšana-plašākās aprindās nostiprināt atziņu par indivīda pienākumiem pret valsti, Latvijā bija vāja un pilsoņi neizprata savu pienākumu iepretim tautai, nēta dalību tautas nobalsošanās, vēlēšanās, tādēļ ādi īstenojot savu visaugstāko suverēno valsts varu, ko Satversme piešķirusi pilsoņu kopībai (sk. mūsu Satversmes 2. pantu). Modernajās satversmes tiesībās uzsvērts, ka piedalīšanās nobalsošanās ir nevien pilsoņu tiesība, bet arī pienākums, kas būtu tieši nosakāms satversmēs. Pēc mūsu Satversmes balsošanās jāpiedalās vismaz pusei no visiem pilsoņiem, kas pēdējā tautas skaitīšanās (tādas notika ik 5 gadus) bija vecāki par 21 gadu, pie kam nepieciešams nodot "Ja" balsu pārsvars par nodotām "Nē" balsīm. Modernajās satversmēs vērojama nosliece neprasīt kvorumu fakultatīvos referendos, kad jaugtājumu izšķir nodote derīgo balsu vairākums, neatkarīgi no piedalījušos skaita (piem., Hesenes satversmes 124. pants, Tīringas - 39 pts, Reinas-Falces 109. pts, u.c.), bet šādu noteikumu negatīvā puse ir tā, ka tie atviegļina valdībai kādu parlamenta noraidītu likumprojektu tomēr īvest cauri pa apkārtoeļu - caur tautas nobalsošanu pie katra piedalījušos skaita.

Ja Saeima ar ne mazāk kā 2/3 balsu vairākumu pieņem likuma steidzamību, tad Valsts Prezidents nevar prasīt šāda likuma atzīšanu par nekonstitucionālu, to nevar nodot tautas nobalsošanai un tas ir īssludināms ne vēlāk kā trešā dienā pēc tam, kad Prezidents pieņemto likumu sapēmis.

Šis pants kritika: pieņemot likuma steidzamību, Saeima var paralizēt tautas suverēno varu - nēta tai tiesību ierosināt tautas nobalsošanu. - Satversmes reformatori (1933.g.) šajā pantā deva VP tiesību prasīt likuma atzīšanu par nekonstitucionālu, izpaliekot sekmēm, to nodot tautas nobalsošanai.

Satversmi Saeima var grozīt sēdēs, kurās piedalās vismaz 2/3 Saeimas locekļu. Pārgrozījumu pieņem trijos lasījumos ar ne mazāk kā 2/3 klātesošo balsu vairākumu.

Šis pants prasa kvalificētu kvorumu un kvalificētu vairākumu, tā nēta iespēju lielākām politiskām partijām vai nēgrupējumiem pie nēoīga balsu vairākuma viegli grozīt satversmi.

Ja Saeima grozījusi Satversmes 1., 2., 3. vai 6. pantus, tad šādi grozījumi, lai tie iegūtu likuma spēku ir nododāmi tautas nobalsošanai.

Šis pants cieši nosaka obligāto referendu uzskaitīto Satversmes pantu grozījumiem. Padomju okupācijas varas priekšrakstī tās īnsceņētās "tautas Saeimas" 1940.g. 21. jūlija deklarācijai par valsts varu un Latvijas brīvprātīgu "īestāšanos" PSRS-bā, (gluži tādi pat Maskavas nēfīkojumi bija Lietuvai un Igaunijai)

bija varas akti. Satversmē noteiktā obligātā tautas nobalsošana par Latvijas valsts formas un iekārtas maiņu nenotika, tālab neatkarīgā Latvijas Demokrātiskā Republika tiesiski joprojām pastāv, rietumvalstu valdību de jure atzīta. Neviena cita vara vai iestāde nebija tiesīga lemt par Latvijas neatkarības izbeigšanu un valsts iekļaušanu okupantu valstī.

(78)

Ne mazāk kā 1/10 vēlētāju ir tiesība iesniegt Valsts Prezidentam pilnīgi izstrādātu Satversmes grozījumu projektu vai likuma projektu, kuru Prezidents nodod Saeimai. Ja Saeima to nepieņem bez pārgrozījumiem pēc satura, tad tas ir nodams tautas nobalsošanai.

Par tautas likumprojektiem nepieciešamiem 1000 vēlētāju parakstiem un tautas nobalsošanas ierosinājuma atbalstītāju parakstu vākšanas akciju valstī, ko veic pašvaldības, sk. 65. panta komentārus. Ja tautas nobalsošanas piekritēju loksnes parakstījuši 1/10 balstiesīgo pilsoņu, Valsts Prezidents nodod viņu likumprojektu Saeimai, kurai tas jāapspriež tekošā sesijā. Ja Saeima to nepieņem bez grozījumiem pēc satura, tad Valsts Prezidents izsludina Tautas nobalsošanu, kurai jānotiek ne agrāk kā 1 mēnesi un ne vēlāk kā 2 mēnešus pēc izsludināšanas dienas.

(79)

Tautas nobalsošanai nodotie Satversmes pār-grozījumi ir pieņemti, ja tiem piekrīt vismaz puse no balstiesīgajiem.

Jāatkārto, ka Satversmes 1., 2., 3. un 6. pantu grozījumiem ir nepieciešama visu balstiesīgo pilsoņu balsu vairākums, tas nozīmē, ka visi tie pilsoņi, kas balsošanā nav piedalījušies, pieskaitāmi "NĒ" balsim un nederīgām balsim, kā ar savu attieciību ieteikušies pret grozījumiem. Satversmes demokrātiskā

rakstura būtisko pantu grozījumiem, kas vērsti pret Latvijas demokrātisko pamatu un republikāniski-parlamentāro formu, nepieciešama 50% visu balstiesīgo pilsoņu piekrišana. Jāatzīmē, ka apspriežot Satversmes reformas, Saeima 1933.g. martā jau divos lasījumos šo pantu grozīja tā, ka likuma projekts tautas nobalsošanā skaitījās par pieņemtu, ja balstotāju skaits ir vismaz puse no pēdējās Saeimas vēlēšanās piedalījušos vēlētāju skaita un ja vairākums ir nobalsojis par likuma projekta pieņemšanu". Grozīts arī 74. pts.

(80)

Tautas nobalsošanā var piedalīties visi Latvijas pilsoņi, kuriem ir balstiesības Saeimas vēlēšanās.

Par balstiesībām jebšu vēlēšanu tiesībām sk. 8. pantu.

(81)

Laikā starp Saeimas sesijām Ministru kabinetam ir tiesība, ja neatliekama vajadzība to prasa, izdot noteikumus, kuriem ir likuma spēks. Šādi noteikumi nevar grozīt Saeimas vēlēšanu likumu, tiesu iekārtas un procesa likumus, budžetu un budžeta tiesības, kā arī pastāvošās Saeimas laikā pieņemtus likumus. Tie nevar attiekties uz amnestiju, valsts kasēs zīmju emisiju, valsts nodokļiem, muitām, dzelzceļa tarifiem un atļaujumiem un tie zaudē spēku, ja nav vēlākais 3 dienas pēc Saeimas nākošās sesijas atklāšanas iesniegti Saeimai.

Jau Tautas Padomes 1919.g. 16.7. likums piešķir Ministru kabinetam tiesību Tautas Padomes starpsesiju laikā, ja neatliekama vajadzība to prasa, izdot noteikumus ar likuma spēku. Praksē tas jo bieži pielietots. No valsts tiesībnieka viedokļa likumdošanas varas piešķiršana valdībai var radīt kļūmīgas sekas. Sk. 62. pta komentārus.

Satversmes 1933.g.grozījumu metos šajā, 81.ptā, vārdi "ja neatliekama vajadzība to prasa" bija aizvietoti ar "ja valsts intereses to prasa", un starpsesiju laikā Ministru kabinetam tika dota tiesība izdot arī noteikumus par valsts nodokļiem, mītu u.tml., kādas tiesības tam tagad nav. - 1940.gadā, pārkāpjot šo Satversmes 81.ptu, okupācijas varas ielikta "tautas valdība" patvarīgi un nelikumīgi grozīja Saeimas vēlēšanu likumu, līdz ar ko 1940.g. 14./15.jūlijā ievēlētā "tautas Saeima" ipso iure ir nelikumīga un visi tās lēmumi par padomju iekārtas nodibināšanos, par "iestāšanos" PSRS utjpr., kā netiesīgi nav spēkā jau no to pieņemšanas brīža.

* VI. NODALA : TIESAS *

82

Likuma un tiesas priekšā visi pilsoņi ir vienlīdzīgi.

Latvija ir tiesiska valsts, kurā pilsoņu dzīve norit tiesiskos rāmjos. - Par jaunās demokrātijas atdzimšanas stūrakmeni uzskata amerikāņu 1776.g. Neatkarības deklarāciju, kam 1789.gadā sekoja Francijas Cilvēku un pilsoņu brīvību deklarācija: visiem pilsoņiem ir zināmas, neaizskājamās brīvības, likuma priekšā visi pilsoņi ir vienlīdzīgi. Kad pilsoņu brīvību katalogu mūsu Satversmes projektā, resp. Satversmes Otro daļu, Satversmes Sapulce noraidīja, Satversmes 82.pts ir vienīgais, kas garantē pilsoņa tiesības un no tā netieši izriet arī pilsoņa pienākumi - ikvienam jāpakļaujas likumam, kas visiem vienlīdzīgs. Likums nedrīkst aizkārt pilsoņu vienlīdzību, kurai jābūt līdzsvarā ar pilsoņu brīvībām. Tiesības ir mūsu valsts pamats, nevis tehnika pilsoņu kopdzīves organizēšanai. Tiesiskumu mūsu valstī nodrošina juridiski izglītoti, kvalificēti tiesneši, savā darbā neatkarīgi nedz no Saeimas, nedz valdības, neatceļami un padoti tikai likumam, kuņi spriež tiesu pēc likuma un labākās apziņas.

83

Tiesneši ir neatkarīgi un vienīgi likumam padoti.

Mūsu tiesas ir aissargātas iepretim publiskai varai. Neatkarīgās tiesas var pat pārbaudīt valsts organu rīcības tiesiskumu (Administratīvās tiesas), būdamas tiesību un taisnības sargs valstī un, strīdū starp individu un valsti, bespartejiskas, taisnības spriedējas.

84

Tiesnešus apstiprina Saeima un viņi ir neatceļami. Tiesnešus pret viņu gribu var atcelt no amata vienīgi uz tiesas sprieduma pamata. Ar likumu var noteikt vecumu, ar kura sasniegšanu tiesneši atstāj savu amatu.

Pēc Satversmes 1933.g.grozījumu meta tiesnešus amatā apstiprina Valsts Prezidents, ne Saeima.

85

Latvijā pastāv zvērināto tiesas uz sevišķa likuma pamata.

Šis ir vienīgais Satversmes pants kas dzīvē netika īstenots, jo izstrādāto Likumu par zvērināto tiesām Saeima noraidīja. Saeimas vairākums atzina, ka justīcija mūsu valstī ieguvusi pilnīgu tautas uzticību un neesot vajadzības pēc zvērināto tiesām, kas ir tautas tiesu paveids. Zvērināto tiesu ideja jaunākos laikos daudzās valstīs zaudējusi popularitāti. Zvērināto tiesu prakse uzrāda daudzus maldīgus spriedumus; dalīšama procesā starp vainu un soda mēru un to sadale starp tautas tiesnešiem un ārodnieciskiem tiesnešiem ir tiesnešu uzdevumu saraustīšana. Zvērināto tiesu lēmumi netiek motivēti un tos nevar pārbaudīt.

Tiesu var spriest tikai tie organi, kuriem šīs tiesības piešķir likums un tikai likumā paredzētā kārtībā. Kara tiesas darbojas uz sevišķa likuma pamata.

Daudzas modernas satversmes pazīst vēl īpašu Satversmes tiesu, kurā nevienam pilsonis, kam aizkārtas viņa pilsoņa brīvības var meklēt aizsardzību, bet kas arī pati no sevis, ex officio pārbauda, vai kāds likuma noteikums nav pretšjs satversmes demokrātiskam garam, kas aizstāv satversmi, kuras pārkāpšanai pretoties ir katra pilsoņa svētākais pienākums.

* VII. NODAĻA : VALSTS KONTROLE. *

Valsts kontrole ir neatkarīga kolleģiāla iestāde.

Valsts kontrolieņus ieceļ un apstiprina amatā tādā pat kārtībā kā tiesnešus, bet tikai uz noteiktu laiku, kurā viņus var atcelt no amata vienīgi uz tiesas sprieduma pamata. Valsts kontroles iekārtu un kompetences nosaka sevišķs likums.

** Latvijas Republikas Satversme tika pieņemta 1922.g.15.fēbruāra Satversmes Sapulces kopsēdē. Izsludināta "Valdības Vēstneša" 1922.g.141.nrā un stājās spēkā 1922.g.7.novembrī, plkst.12.dienā, kad uz šīs Satversmes pamata ievēlētā I. Saime sanāca uz pirmo sēdi. ***

Sobrīd, kad starptautiskos līgumos noteikto Latvijas valsts teritoriju vēl arvien okupējusi latviešu tautai naidīgā svešā vara, kas to pārvērtusi par savas ģemes provinci, kad mūsu valsts suverēnās varas nesēja - Latvijas tauta dzīvo okupantu bruņoto spēku terorā vai ārpus dzimtenes trimdā, mūsu satversmes īstenošana uz laiku ir paralizēta. Neatkarīgās Latvijas Demokrātiskās Republikas valstiskā darbība patlaban gan pārtraukta, bet svešā vara nevar ilgstoši aizstāt tautas tiesības, komunistu diktatūra - tautas brīvību. Latvijas valsts organismam pagaidām gan pēta rīcības un darbības spēja, bet ne tiesību spēja, juridiski mūsu valsts nav beigusī pastāvēt. Tas izriet no Britu Apvienotās Karāļvalsts Viņa Majestātes Valdības un Ziemeļ-Amerikas Savienoto Valstu valdības atkārtotajām deklarācijām, kādas tām nebūtu jādod, ja Latvijas valsts vairs nepastāvētu. Arī tas, ka kādai valstij ir pašai savi ārējie oficiālie pārstāvji, pierāda šīs valsts atzišanu par patstāvīgu valsts būtību; ja Latvijas valsts vairs nebūtu, mūsu sūtni ārvalstīs vairs nevarētu tiesīgi pārstāvēt pie akreditētām valdībām Latvijas Demokrātisko Republiku, Latvijas tauta tiesiski joprojām ir reāla politiska kopība, joprojām pastāv starptautiski atzīta Latvijas pa-valstniecība, ārvalstu tiesas, privāttiesību laukā atzīst Latvijas likumus, jo Latvijas valsts joprojām vēl ir tiesību subjekts. Valststiesībnieki Latvijas pašreizējo statusu kā casus sui generis, apzīmējuši par valsts fragmentu, kuram starptautiski atzītas suverēnas valsts īpašības. Vecā tiesību teorija Baltijas valstu pašreizējo starptautisko stāvokli nav paredzējusi, jo dzīve radījusi īpatnus apstākļus, kas atkarīgi no Eiropas starptautisko attiecību samezglojuma radikāla atrisinājuma. Ar Latvijas valsts teritorijas atbrīvošanu no okupācijas kaņaspēka un Valsts 1920.gada Satversmē noteiktās valstiskās kārtības atjaunošanu, Latvija atkal turpinās savu pilnvērtīgu dzīvi.

Istenojot PSRS - Vācijas 1939.g. slepenos nolīgumus, kas bija vērsti pret Baltijas valstīm un Polijas Republiku un pret šo tautu suverēnitāti, Latvijā 1940.g. 17. jūnijā iebruka Padomju Savienības bruņots karaspēks, pārkāpdams nevien kolektīvos, bet arī daudzos abpusējos PSRS - Latvijas līgumus, tādējādi izdarot starptautisku noziegumu. Pēc paveiktās invāzijas agresora valsts-PSRS, kas pati bija parakstījusi 1933.g. 5. VII "Agresora definīciju", savus prettiesiskos aktus okupētajā Latvijā centās izvest Latvijas Satversmes ietvaros un segumā, kaut gan ar invāzijas brīdī Latvijas valsts suverēnitāte, tās Satversme, kura nebija tikusi nedz atcelta, grozīta vai aizstāta, 1940.gadā tika pārtraukta un valsts neatkarības vieta stājās okupācijas varas terors, vardarbība un pavēlēs-demokrātisko vēlēšanu likumu atcēla, iecēla "leļļu valdību", valsts vīrus arestēja un izsūtīja, karaspēku likvidēja, politiskas partijas aizliedza un noorganizēja "tautas saeimu" kas nebija tautas pārstāvība, bet okupācijas varas orgāns, kas, viltojot tautas gribu un pretēji valsts pamatlikumam, 1922.g. Satversmes 77. pantam, pazīpoja Latvijas "labprātīgu iekļaušanos okupantu valstī". Vakarēiropas lielās demokrātijas, neatšaidamas PSRS varmācojo izdarību Baltijas valstīs, līdz ar to uzskata šo valstu militāro okupāciju par pārejošu, bez tiesiskām sekām. Padomju Savienības vara Latvijā juridiski šobrīd nav nedz Latvijas Valsts tiesību pēctece, nedz Latvijas Demokrātiskās Republikas suverēnitātes aizstājēja, neda arī nepilnvarota lietvede, bet visi likumdošanas, pārvaldības un tiesas orgāni Latvijā, lai kā arī viņi sauktos, ir tikai PSRS okupācijas varas orgāni pakļautā svešā zemē, tie nevar tiesiski reprezentēt Latvijas suverēnitāti. Savā un visu to tautiešu vārdā, kas smok komūnisma jūgā vai vergo Sibīrijas taigās, nenorimsim cīnīties par neatkarīgās Latvijas Demokrātiskās Republikas atjaunošanu, pamatojoties uz Latvijas 1922.g. Satversmi, kā mūsu valsts suverēno tiesību un tiesiskās eksistences pamatu, un uz visu tautu brīvības un pašnoteikšanās tiesībām.

(DP Nometnē Blombergā, Vestfālījā, 1948.g.)

* * *
* * * * *

"SABIEDRISKĀS ZINĀTNES" IZDOD L. RUMAKA
APGĀDS DP VALKAS NOMETNĒ, ASV JOSLĀ.

PSRS iestādēm nav nekādas likumīgas tiesības Latvijā. Tās varas tiesības un okupācio bellio status balstas uz līgumu vardarbīgu laušanu un starptautisko tiesību sodamiem pārkāpumiem.

Ar Latvijas okupāciju, kas bija pretikumīga, pretēja starptautiskām tiesībām, memorāla un neētiska, PSRS pārkāpa veselu rindu kolektīvu un bilaterālus līgumus. Bet it īpaši sekojošus nolīgumus: 1920. g. 11. augusta Rīgas miera līgumu, ar kuru PSRS atzina Latvijas valsts suverēnitāti un uz mūžīgiem laikiem atteicās no jebkādam prasībām uz Latvijas zemi un tautu. 1929. g. 9. februāra "Litvinova protokolu" par Kalloga-Briāna pretkapa pakta spēkā esamību, pēc kura PSRS visi disputi iepretim Latvijai bija jāizšķir miera ceļā. 1932. g. 5. februāra neuzbrūkšanas paktu, ar kuru PSRS apņēmās atturēties no jebkādiem varas darbiem, kas vērstos pret Latvijas teritoriālo neaizkaramību vai tās politisko neatkarību. Radusās domstarpības, ko nevarētu nokārtot diplomātiskā ceļā, bija nododamas jauktas šķīrējkomisijas izlemšanai. Šo līgumu pāgrāināja 1934.g. 4. aprīlī un tas bija spēkā līdz 1945. g. 31. decembrim. 1933. g. 5. jūlijā vienošanos Londonā par "agresora definīciju", kurai PSRS un Latvija pievienojās ar īpašu konvenciju, atzīstot, ka "agresors ir valsts, kas pirmā, ar vai bez kara pieteikuma, ar saviem bruņotiem spēkiem iebrūk svešā teritorijā. Nekādi politiski, militāri, saimnieciski u.c. apsvērumi neder par attaisnojumu šādai agresijai". Pēc Nirnbergas Starptautiskā kara tribunāla atzinuma, agresija ir starptautisks noziegums: PSRS rīcība Latvijā ir kvalificēta agresija un starptautisks noziegums. 1939. g. 5. oktobrī savstarpējās palīdzības līgumu, pēc kura 5. pta šī līguma iedzīvināšana nekādā ziņā nedrīkst aizkārt Latvijas suverēnitāti, it sevišķi tās valsts iekārtu, sociālo un saimniecisko sistēmu. Pirms Latvijas okupācijas ar militāru varu, PSRS pat atsaucās uz šo līgumu savā ultimātā. PSRS agresijas pamatā bija Molotova-Ribentropa 1939. g. augustā Kremli noslēgtais slepenais līgums, kas pats par sevi bija agresijas akts, vērstis pret Latvijas Republiku un Baltijas valstu suverēnitāti. Visus šos pārkāpumus un agresijas PSRS izdarīja pirms padomju okupācijas varas atbalsta un terorā izveidotās "Saeimas" nobalsojuma par Latvijas "brīvprātīgu iestāšanos PSRS", uz ko vēl arvienu tā mīl atsaukties Kremļa diktātorā.

(Augšējais pārņemts no Kārļa Vanaga grāmatas "Baltiešu jūgā, kas iedēta 1931. gadā, DP-nometņu laikā, Vācijā")

PIELIKUMS:
VALSTISKI AKTI PIRMS SATVERSMES

* I. Latvijas Tautas Padomes Politiskā Platforma. *

(Tautas Padomes 1918.g.17.XI. sēdē)

I.daļa: Satversmes Sapulce.

/1/ Latvijas Satversmes Sapulce sasaukama pēc iespējas drīzā laikā.-/2/ Satversmes Sapulces locekļu ievēlēšana notiek, abiem dzimumiem piedaloties, uz vispārīgo, vienlīdzīgo, tiešo, aizklāto un proporcionālo vēlēšanu tiesību pamata.

II.daļa: Valsts formas un attiecības pret citām tautām.

/1/ Republika uz demokrātiskiem pamatiem.-/2/ Apvienota, patstāvīga un neatkarīga Latvija Tautu Savienībā.

III.daļa: Suverēnā vara un valsts politiskā un saimnieciskā iekārta.

/1/ Suverēnā vara līdz Satversmes Sapulces sasaukšanai pieder Latvijas Tautas Padomei, kura ieceļ Pagaidu Valdību.-/2/ Pie Latvijas Tautas Padomes piedalās ar saviem delegātiem: (a) politiskas partijas, (b) nacionālas minoritātes, un (c) tie Latvijas novadi, t.i. Kurzeme un Latgale, kuros šimbrīžam nepastāv politiskas partijas. -/3/ Pie Pagaidu valdības sastādīšanas jāievēro koalīcijas princips.-/4/ Līdz Satversmes Sapulcei visa izpildu vara atrodas Pagaidu Valdības rokās.-/5/ Pagaidu Valdībai līdz Satversmes Sapulcei nav tiesības grozīt pastāvošo sociālo iekārtu.

IV.daļa: Cittautiešu tiesības.

/1/ Nacionālās minoritātes sūta priekšstāvjus Satversmes Sapulcē un likumdošanas iestādēs uz proporcionālo vēlēšanu tiesību pamata (sk.l.p.2).-/2/ Nacionālās minoritātes,

VI

kuras ietilpst Latvijas Tautas Padomē, piedalās Pagaidu valdībā uz III.nod.3.pta pamata.-/3/ Nacionālo grupu kultūrālās un nacionālās tiesības nodrošināmas pamata likumos.

V.daļa: Politiskās brīvības.

/1/ Preses, vārda, sapulču un biedrošanās brīvības nodrošināmas ar Pagaidu Valdības noteikumiem.-/2/ Amnestija visās, izņemot kriminālās lietās.-/3/ Iespēja Latvijas pilsoņiem atgriezties dzimtenē.

VI.daļa: Valsts apsardzība.

/1/ Latvijas tautas milicija (apsardzības spēks) dibināma uz iesaukšanas pamatiem, neizslēdzot brīvprātīgu pieteikšanos. Milicija (tautas apsardzības spēks) stāv Pagaidu valdības tiešā pārziņā, kura organizē tautas apsardzību.-/2/ Vācu karaspēks evakuējams noteiktā laikā.

VII. daļa: Pašvaldība.

Pašvaldības iestāžu vēlēšanas notiek uz I.nod. 2.p. ieteiktiem pamatiem; pirms Satversmes Sapulces šo vēlēšanu laiku nosaka Pagaidu valdība, kura arī organizē pagaidu vietējās pārvaldes iestādes.

* II. Deklarācija par Latvijas Valsti. *

(Satversmes Sapulces 1920. gada 27.maija sēdē)

1. Latvija ir neatkarīga republika ar demokrātisku valsts iekārtu.
2. Latvijas valsts suverēnā vara pieder Latvijas tautai.

- * -

VII

III. Likums par Latvijas valsts iekārtu.

(Satversmes Sapulces 1920.g.1.VII.sēdē)

- *1. Latvijas valsts suverēnās varas nesēja Latvijas tautas vārdā ir 1920.g.17.un 18.IV.ievēlētā Satversmes Sapulce.
- *2. Satversmes Sapulces uzdevums ir izstrādāt un izdot valsts pamata un agrārās reformas likumus.
- *3. Satversmes Sapulce izdod arī citus likumus, kuri izrādās par vajadzīgiem viņas pastāvēšanas laikā un lemj par valsts budžetu un kredītiem.
- *4. Satversmes Sapulce lemj par karu un mieru un ratificē ar citām valstīm noslēgtos starptautiskos līgumus.
- *5. Satversmes Sapulces prezidents representē valsti starptautiski, akreditē Latvijas un pieņem citu valstu sūtņus. Viņš uz Satversmes Sapulces lēmuma pamata valsts vārdā pasludina karu un paraksta starptautiskus līgumus.
- *6. Ispildu varā pieder Ministru kabinetam, kuram ir padotas visas iestādes un karaspēka virspavēlniecība.
- *7. Ministru kabinetu sastāda persona, kurū uz to aicina Satversmes Sapulces prezidents.
- *8. Ministru kabinets atbild par savu darbību Satversmes Sapulces priekšā, un tam jāatkāpjas, ja tas zaudējis Satversmes Sapulces uzticību.
- *9. Latvijā pastāv personas, dzīvokļu neaizskājamība, preses, vārda, apziņas, sapulču, biedrošanās, streika brīvības un korespondences neaizskājamība, kurās nodrošināmas un nošķirtas ar attiecīgi izdodamiem likumiem.
- *10. Satversmes Sapulces locekļus var saukt pie tiesas atbildības, ja tam piekrit Satversmes Sapulce ar 3/5 klātesošo balsu vairākumu.
- *11. Savus uzdevumus izpildījusi, Satversmes Sapulce noliek savas pilnvaras.-

VIII

LATVIEŠU TAUTAS TAISNĪGĀ UN SVĒTĀ CĪŅĀ PAR BRĪVĪBU

1940.gada 17.jūnijā, īstenojot staļinisko vardarbības un draudu politiku, Sarkanā armija iebruka suverēnajās Baltijas valstīs. Bolševistiskās diktatūras nostiprināšanai tika pielietots genocīds pret Latvijas, Lietuvas un Igaunijas tautām. Baltijas republikās iznīcināta zemnieku saimniecības sistēma, saindēti ūdens, zeme un gaiss, plānveidīgas migrācijas politikas rezultātā turpinās šo valstu rusifikācija. Vissmagāk no visām trim Baltijas republikām cietusi LATVIJA, Latviešu tauta kļuvis par minoritāti pati savā vēsturiskajā zemē. No neatkarīgas, ekonomiski un kulturāli attīstītas valsts Latvija pārvērtās Padomju Vissavienības ministriju un resoru koloniālās politikas poligonnā. Tā kā Padomju Savienība izdarīja agresijas aktu pret neatkarīgo Latvijas Republiku, oku-

IX

pēja un anektēja to, pārkāpjot arī 1920.g.11.augusta Padomju Krievijas-Latvijas Republikas miera līgumu, pati Padomju Latvijas pastāvēšana un Latvijas atrašanās PSRS sastāvā ir n e l i k u m i - g a. PSRS pretlikumīgās attiecības ar Latvijas Republiku ir Staļina nosiedzīgās politikas sekas, bet atbildība par p a t r e i z ē j o stāvokli gulst uz tagadējo PSRS valdību. Atjaunojot suverēno valstiskumu juridiski eksistējošai Latvijas Republikai, kuru atzīst gandrīz visas pasaules valstis, jāizstrādā vienošanās par PSRS bruņoto spēku pakāpenisku izvešanu un okupācijas režīma plānveidīgu demontāžu. Latviešu tautas brīvības alkas nekad neļaus tai samierināties ar stāvokli, kas ved to uz iznīcību!

Latvijas Nacionālās neatkarības kustības
1989.g.17.jūnija deklarācija, Rīgā.

X

